

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

**Studijní
program:** Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH DĚTÍ

LEISURE ACTIVITIES OF SOCIALLY EXCLUDED CHILDREN

Bakalářská práce: 12-FP-KSS-3020

Autor:

Zita KOLÁŘOVÁ

Podpis:

**Vedoucí
práce:** Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
64	5	3	1	20	3+CD

V Liberci dne: 24. dubna 2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zita Kolářová**
Osobní číslo: **P10000658**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Sociální pracovník**
Název tématu: **Volnočasové aktivity sociálně vyloučených dětí**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat problematiku sociálního vyloučení a volnočasové aktivity. Zjistit a popsat možnosti využití volného času u vybraných respondentů z řad sociálně vyloučené mládeže v České Lípě.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Metoda dotazování, technika standardizovaný rozhovor.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M., 2007. Cikánská rodina a příbuzenství. 1. vyd. Ústí nad Labem: Dryada. ISBN: 987-80-87025-11-6.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2008. Pedagogické ovlivňování volného času. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HIRTZ, T., JAKOUBEK, M., 2006. Romové v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.

PÁVKOVÁ, J., aj., 2002. Pedagogika volného času. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

ŠIŠKOVÁ, T., 2001. Menšiny a migranti v České republice. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-8187-648-9.

ŠOTOLOVÁ, E., 2001. Vzdělávání Romů. 2. roz. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0277-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jan Jihlavec

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Volnočasové aktivity sociálně vyloučených dětí
Jméno a příjmení autora: Zita Kolářová
Osobní číslo: P10000658

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 04. 2013

Zita Kolářová

Poděkování

Děkuji Mgr. Janu Jihlavecovi DiS., za trpělivé vedení a poskytnuté rady při vypracování bakalářské práce. Dále děkuji pracovníkům NZDM Koule a respondentům za ochotnou spolupráci během výzkumu.

V Liberci dne: 24. dubna 2013

Zita Kolářová

.....

Název bakalářské práce: Volnočasové aktivity sociálně vyloučených dětí

Jméno a příjmení autora: Zita Kolářová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Anotace:

V bakalářské práci je řešen problém trávení volného času sociálně vyloučených dětí a práce vycházela z námi získaných informací z profesního zaměření.

Cílem práce bylo zjistit, jak sociálně vyloučené děti které navštěvují dvě volnočasové střediska tráví svůj volný čas. Součástí práce byl také dotazník, kde bylo zjišťováno, jaké kroužky by chtěly děti navštěvovat a jak často. Práce se skládala ze dvou oblastí, přičemž teoretická část byla tvořena především pomocí informací z odborných zdrojů a objasňovala pojmy z oblasti sociálního vyloučení a volného času. V empirické části bylo pomocí polostandardizovaného rozhovoru, který byl vykonán se 20 dětmi ve věkové kategorii 10–13 let, navštěvující dvě volnočasové zařízení v České Lípě zjišťováno, s kým tráví svůj volný čas a zda dávají přednost trávení volného času v instituci nebo mimo ni. Pomocí dotazníku bylo mezi stejnými respondenty zjišťováno, jaké typy zájmových činností by chtěly navštěvovat v případě jejich bezplatnosti. Na základě realizovaného průzkumu bylo zjištěno, že děti tráví volný čas s minoritní skupinou a že dávají přednost trávení volného času ve volnočasovém zařízení. Na základě těchto zjištění jsme vypracovali návrhy opatření, které jsou změřeny na sociální vazby účastníků volnočasových aktivit. Za obrovský přínos naší práce považujeme informace o tom, jak sociálně vyloučené děti tráví volný čas, a že tato situace na základě námi potvrzených předpokladů není ideální, tudíž by se měla v celospolečenském kontextu začít řešit.

Klíčová slova: sociální vyloučení, sociální vyloučení a dítě, prevence sociálního vyloučení, sociální začleňování, volný čas, funkce výchovy, volnočasové instituce

Title of bachelor thesis: Leisure activities of socially excluded children

Author: Zita Kolářová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2012/2013

Supervisor: Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Summary:

In this bachelor thesis the problem of leisure time of socially excluded children is solved and the thesis is based on information obtained by us from professional environment. The aim was to find out how socially excluded children attending two leisure time center spend their leisure time. The thesis also includes the survey investigating which leisure time groups children prefer to visit and how often. The thesis consists of two parts, the theoretical one is based on scholarly sources and explains the terms related to social exclusion and leisure time. The empiric part is based on semi-standardized interviews with 20 children in the age group of 10–13 years attending two leisure time facilities in Česká Lípa. The interview focus on following questions: Who do they spend leisure time with? Do they prefer to spend their leisure time institutionalized or non-institutionalized? What kinds of unpaid leisure time activities would they like to attend? On the basis of realized survey it was found out children spend their leisure time with minority group and that they prefer to spend their time in leisure time facilities. On the basis of these findings we have developed proposals for measures focusing on social ties of leisure time activities participants. As important contribution of this bachelor thesis we consider the information how socially excluded children spend their leisure time and that this situation on the basis of confirmed premises is not ideal and should be addressed in societal context.

Keywords: social exclusion, social exclusion and child, prevention of social exclusion, social inclusion, leisure time, function of education, leisure time institutions

Obsah

Seznam zkratk.....	9
Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Sociální vyloučení.....	12
1.1 Definice pojmu sociální vyloučení.....	12
1.2 Indikátory sociálního vyloučení.....	13
1.3 Příčiny a projevy sociálního vyloučení.....	13
1.4 Dimenze sociálního vyloučení.....	14
1.5 Prostorové vyloučení a jeho formy.....	14
1.6 Ekonomické vyloučení.....	15
1.7 Kulturní vyloučení.....	16
1.8 Symbolické vyloučení.....	16
1.8.1 Působení sociálního vyloučení na dítě.....	16
1.9 Prevence sociálního vyloučení.....	17
1.10 Specifika prevence sociálního vyloučení.....	18
1.11 Sociální začleňování.....	18
1.12 Prostředky vedoucí k sociálnímu začleňování.....	19
1.12.1 Člověk v tísní.....	19
1.12.2 Agentura pro sociální začleňování.....	19
1.13 Terénní sociální práce.....	21
2 Volný čas.....	22
2.1 Definice volného času.....	22
2.2 Vývoj výchovy ve volném čase v Evropě po 2. sv. válce.....	23
2.3 Funkce výchovy ve volném čase.....	24
2.4 Formy volnočasových aktivit.....	25
2.4.1 Aktivní trávení volného času.....	26
2.4.2 Pasivní trávení volného času.....	26
2.5 Životní styl a volný čas.....	26
2.6 Volný čas a rodina.....	27
2.7 Psychologické aspekty a spojitost s volným časem.....	27

2.8	Instituce poskytující volnočasové aktivity.....	28
2.9	Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM).....	28
2.9.1	Nestátní neziskové organizace (NNO).....	29
	EMPIRICKÁ ČÁST.....	31
3	Etapy průzkumu.....	31
3.1	Pilotní průzkum.....	31
3.2	Prostředí průzkumu.....	32
3.3	Cíl průzkumu a formulace předpokladů.....	38
3.4	Metody a techniky průzkumu.....	38
3.5	Vzorek respondentů a jeho popis.....	38
3.6	Prezentace dat z průzkumu.....	39
3.6.1	Údaje o respondentech.....	39
3.6.2	Rodina.....	39
3.6.3	Volný čas.....	42
3.6.4	Masmédia.....	46
3.6.5	Kamarádi.....	48
3.6.6	Budoucnost.....	51
3.6.7	Vyhodnocení dotazníku.....	51
3.7	Ověřování platnosti předpokladů.....	54
	Závěr.....	57
	Návrh opatření.....	59
	Seznam použité literatury.....	61
	Seznam příloh.....	64

Seznam zkratek

APSZ: Agentura pro sociální začleňování

DD: dětský domov

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NNO: Nestátní neziskové organizace

NZDM: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

OSPOD: Odbor sociálně-právní ochrany dětí

ZŠ: základní škola

ZŠP: základní škola praktická

Úvod

Tématem předložené bakalářské práce jsou aktivity sociálně vyloučených dětí, přičemž toto téma bylo vybíráno podle profesního zaměření autorky bakalářské práce, kterým jsou hlavně sociálně vyloučené děti a jejich volný čas. Cílem této bakalářské práce je zjistit a popsat možnosti využití volného času u vybraných respondentů z řad sociálně vyloučené mládeže v České Lípě. Důraz je v naší práci kladen na dvě volnočasová zařízení, tj. nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Koule a klubovna Paramisa, kterou zřizuje odbor sociálně-právní ochrany dětí v České Lípě.

V naší bakalářské práci vycházíme ze dvou hlavních předpokladů, a to že se sociálně vyloučené děti stýkají převážně s minoritní společností a dalším předpokladem, tedy, že sociálně vyloučené děti dávají přednost trávení volného času ve volnočasovém zařízení, než-li jinde. K potvrzení nebo vyvrácení těchto předpokladů, byla použita metoda polostandardizovaného rozhovoru se 20 respondenty. Rozhovory byly uskutečňovány v klubu Koule a v klubovně Paramisa. Součástí předložené práce je také dotazník, kde zjišťujeme, jaký typ volnočasových aktivit by chtěly děti navštěvovat v případě jejich bezplatnosti. Průzkum empirické části byl založen na metodě dotazováním konkrétně na technice rozhovoru.

Práce se dělí na část teoretickou a empirickou. V teoretické části se zabýváme hlavně definicí sociálního vyloučení a volného času. V části zabývající se sociálnímu vyloučení věnujeme hlavní pozornost popisu dimenzí sociálního vyloučení, dále působení sociálního vyloučení na dítě. Dále jsou popisovány prostředky které vedou k sociálnímu začleňování, atd. V kapitole věnované volnému času klademe hlavní důraz na popis forem volnočasových aktivit, dále oblasti života které jsou ovlivněné volným časem. Popisujeme zde také fungování jednotlivých volnočasových institucí. Naší empirickou část tvoří 20 respondentů ve věkové kategorii 10 –13 let, kteří bydlí v sociálně vyloučené lokalitě Dubice, konkrétně v městských činžovních bytech zvaných Parlament, nebo na ubytovně zvané N-centrum. Děti rovněž musí docházet do jednoho ze dvou volnočasových zařízení, a to klubu Koule nebo klubovny Paramisa.

Průzkum zjišťoval, jak děti žijící v sociálně vyloučené lokalitě tráví svůj volný čas. Zda preferují institucionální volnočasové aktivity, či neinstitucionální a jakou upřednostňují společnost, zda majoritní, či minoritní.

Námi vytvořená práce je vhodná pro všechny ty, kteří pracují se sociálně vyloučenou mládeží, pracovníky OSPOD a dále pro širokou veřejnost, kterou toto téma zajímá.

Bakalářská práce je vytvořena za účelem zmapování, jak sociálně vyloučené děti tráví svůj volný čas a další účel chápeme především v nápravě situace se zájmovými kroužky respondentů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sociální vyloučení

Předmětem bakalářské práce jsou sociálně vyloučené děti a jejich volnočasové aktivity, ale domníváme se, že je nutné uvést informace o problému sociálního vyloučení, jelikož respondenti, o kterých bude pojednávat empirická část, v takovémto prostředí žijí, každý den je obklopuje a z tohoto důvodu nelze tento problém vytrhávat z kontextu a je tedy nezbytně nutné problém chápat v celé jeho souvislosti. Nachází se zde také kapitola, která je zcela věnována sociálně vyloučenému dítěti.

1.1 Definice pojmu sociální vyloučení

Jelikož existuje několik různých výkladů sociálního vyloučení, je tedy nutné uvést více definic.

Sociální vyloučení je možné chápat jako situaci, kdy rodina, člověk nebo společenství nemají přístup k sociálním vztahům a také nemají dostatečný přístup k veřejným institucím, ke kterým má přístup většinová společnost. Pojem sociální vyloučení nahradil pojem chudoba, přičemž chudoba se týká pouze materiální stránky a opomíjí kvalitu sociálních vztahů (Hirt, Jakoubek 2006, s. 13).

Naše empirická část bakalářské práce bude vycházet z této definice, kde Navrátil říká, že sociální vyloučení lze chápat jako proces, díky kterému jsou jednotlivci ale i rodiny, případně celé komunity omezeny v přístupu k životu společnosti, a to v oblastech sociální, ekonomické, občanské a v poslední řadě i politickém životě. V tomto stavu hraje roli několik ukazatelů, jako jsou chudoba, nízké příjmy, nízká míra vzdělanosti, špatné životní prostředí (slumy) a diskriminace, se kterou souvisí etnická příslušnost. Lidé tudíž nemají dostatečnou příležitost k využití institucí a sociálních sítí, jako má většinová společnost (Navrátil 2003, s. 34).

Matoušek uvádí, že tento *termín obvykle označuje komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, respektive nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícími vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyť* (Matoušek 2008, s. 205, 206)

1.2 Indikátory sociálního vyloučení

V každém problému jsou přítomni tzv. ukazatelé, které poukazují na stěžejní body daného problému. V našem případě se budeme věnovat indikátorům, nebo-li ukazatelům sociálního vyloučení. Zde uvádíme obecné indikátory sociálního vyloučení, kam bezpochyby řadíme:

Ukazatele, díky kterým se dají určit sociálně vyloučené lokality:

- větší počet bytů ve kterých žije nadpočet osob,
- populace v určité lokalitě má horší zdravotní stav než většinová populace,
- obyvatelé jsou mnohem méně vzdělaní a mají kratší délku života,
- vysoký podíl obyvatel nemá bankovní účty (převážně stavební spoření),
- v této lokalitě žije více lidí, kteří páchali, případně kteří páchají trestnou činnost.

Ukazatele sociálního vyloučení v rodinách s dětmi

- děti mají nižší porodní váhu,
- více dětí umírá v nízkém věku,
- děti nenavštěvují pravidelně školu a většinou mají ve školní docházce horší výsledky,
- mnoho dětí je umístěno ve výchovných ústavech, DD, atd.

(Navrátil 2003, s. 35).

1.3 Příčiny a projevy sociálního vyloučení

V dnešní době je příliš těžké určit, co je vlastně jedna z prvotních a alarmujících příčin sociálního vyloučení a co je už pouhým následkem.

Je nutné zdůraznit, že *Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí pouze před jedním problémem, ale před komplexem problémů, přičemž mnohý z těchto problémů by i jednotlivě ohrožoval normální fungování člověka ve společnosti. S postupným propadáním na dno přestává být zřejmé, co je původním dopadem propadu a co jeho následkem. Lidé upadají do začarovaného kruhu problémů, přičemž jim není jasné, který z nich je třeba řešit jako první* (Člověk v tísni 2006).

Podle Navrátila lze do příčin sociálního vyloučení zahrnout několik bodů. Jako hlavní bod je **chudoba a nízký příjem** obyvatel, což je povětšinou způsobeno ome-

zeným přístupem na trh práce a to především u romského etnika. Můžeme říci, že je to způsobeno především nízkou mírou vzdělanosti a kvalifikace a poté zde svou roli jistě hraje i diskriminace (Navrátil 2003, s. 33–34).

Za příčiny sociálního vyloučení je označováno mnoho způsobů, které se podílí na vzniku sociálního vyloučení, proto je problém velice rozsáhlý, který nemá jednoho společného původce a současně tedy neexistuje jediné konkrétní řešení, které by bylo aplikovatelné. Pro větší přehlednost bychom mohli příčiny sociálního vyloučení rozdělit na vnější a vnitřní (Brož, et al. 2007, s. 7)

Vnější příčiny

Jedná se o ten typ příčin, které jsou naprosto mimo dosah a kontrolu osob trpících sociálním vyloučením. Tyto lidé nemohou tyto příčiny ovlivnit a pokud ano, tak ve velmi malém měřítku. Jedná se o celospolečenské podmínky, případně podmínky, které plynou z celospolečenských názorů. Jedná se o příčiny strukturální, a řadíme sem převážně: pracovní otázky, bytové otázky, sociální politiku, jednání samospráv, rasismus, etnicitu, atd. (Brož, et al. 2007, s. 8).

Vnitřní příčiny

Mezi vnitřní příčiny řadíme především lidské jednání, které má spojitost se sociálním vyloučením. Je jasné, že lidé v určitém měřítku těmto problémům velice dopomáhají svým vlastním přičiněním, ať už vědomém, nebo nevědomém. Jedná se o příčiny, které jsou příliš individuální. Můžeme je chápat také jako důsledek příčin vnějších. Patří sem převážně absence pracovních návyků (jelikož většina osob patří mezi dlouhodobě nezaměstnané), nízká míra finanční gramotnosti, frustrace a například i jistá míra apatie a nízká míra motivace ke změně (Brož, et al. 2007, s. 9).

1.4 Dimenze sociálního vyloučení

Sociální vyloučení působí v několika dimenzích, konkrétně v: prostorové, ekonomické, kulturní a symbolické rovině.

1.5 Prostorové vyloučení a jeho formy

Prostorové vyloučení nebo-li rezidenční exkluze. Jedná se o tzv. sociálně vyloučené lokality. Je to jeden z nejviditelnějších znaků sociálního vyloučení.

Je známo, že v sociálně vyloučených lokalitách je velice nízká úroveň bydlení. Toto bydlení má několik podob. Jedná se o městské části (známé je Ústí nad Labem a čtvrť Předlice a také ulice Matiční, taktéž v Ústí nad Labem). Tyto lokality najdeme pod více označením, jako je např. ghetto nebo sociálně vyloučená lokalita. Nebo dokonce enklávy. Konkrétní označení bytů je možné pod názvem byty pro neplatiče nebo dokonce holobyty. V případě, že se takováto lokalita dostane do médií, koluje zde název jako např. domy hrůzy nebo dokonce Bronx.

Je to zároveň jeden z aspektů bytové politiky. *Avšak v případě, že segregace probíhá na základě připsaných charakteristik etnicity, národnosti, rasy nebo náboženství, tak právem hovoříme o diskriminaci* (Toušek 2007).

Rezidenční vyloučení může být ale také nemusí být dobrovolné. Například na vznik ghetta nemá zásadní vliv ekonomická situace, zde se jedná spíše o sociálně kulturní vliv, např. na základě etnicity. Většina těchto lidí v takovýchto lokalitách bydlí zcela nedobrovolně.

Sociálně vyloučení obývají lokality, které jsou odděleny od majoritní společnosti. V těchto lokalitách je výskyt sociálně patologických jevů vyšší, než v majoritní společnosti. Dále jsou, bohužel, obyvatelé díky těmto lokalitám stigmatizováni už na základě pouhé adresy bydliště (Brož, et al. 2007, s. 10–11).

Není pravidlo, že každý člověk, případně dítě, které je sociálně vyloučené žije i v sociálně vyloučené lokalitě.

1.6 Ekonomické vyloučení

Hlavní projevy ekonomického vyloučení spočívají v uzavření přístupu na trh práce a v chudobě. Ekonomické vyloučení ve své podstatě znamená zúžení nebo zamezení přístupu k finančním zdrojům. Lidé se v této situaci snaží adaptovat, a to převážně na černou ekonomiku a černý trh práce, ale také na sociální dávky a následné závislosti na nich.

Příčiny ekonomického vyloučení nejsou jen diskriminace nebo dostatek pracovních nabídek, ale také vysoká zadluženost nebo absence pracovních návyků (Brož, et al. 2007, s. 11).

1.7 Kulturní vyloučení

Pokud je někdo kulturně vyloučen, tak má omezený přístup ke vzdělání a znalostem, které uznává většinová společnost.

Jedná se opět o souhrn faktorů, a to jak vnějších, tak vnitřních. Stává se také, že děti z romských rodin, které jsou brány jako problémové, jsou umisťovány do základních škol praktických, kde nezískají tak kvalitní vzdělání jako jejich vrstevníci na běžných základních školách (Brož, et al. 2007, s. 12).

1.8 Symbolické vyloučení

Sociální vyloučení je také zastoupeno v jakési symbolické rovině, kdy jsou celé skupiny sociálně vyloučených lidí brány jako nenormální, případně deviantní. Jejich hodnocení druhými lidmi je většinou stereotypní a za pomoci spousty předsudků, což vede ke stigmatizaci a diskriminaci. Dopad sociálního vyloučení se nachází také v jedincově sebepojetí a sebeprezentaci. Stigmatizující může být i samotná sociální politika (Hirt, Jakoubek 2006, s. 310–312).

1.8.1 Působení sociálního vyloučení na dítě

Děti, které jsou sociálně vyloučené mají odlišný život od svých vrstevníků. Prostředí sociálního vyloučení je samo o sobě poměrně specifické. Nejpálčivější problémy sociálního vyloučení byly zmíněny v předchozích kapitolách.

Dítě zde má omezený životní prostor z důvodu špatných bytových podmínek, z čehož pramení i nedostatek soukromí a mimo jiné i nevhodné podmínky pro školní přípravu. Síť mezilidských vztahů je tvořena převážně obyvateli sociálně vyloučené lokality. Dítě se zde zpravidla setkává pouze s mladistvými a dospělými, kteří mají nízkou úroveň vzdělání, kteří nejsou výdělečně činní, mnohdy jsou zde také drogově závislí nebo lidé, kteří využívají nezákonných způsobů obživy. Z tohoto důvodu má takovéto dítě odlišné morální a životní hodnoty než-li dítě, které vyrůstá ve většinové společnosti.

Trávení volného času je také poměrně rizikové. Dítě tráví svůj volný čas mnohdy jednostranně, z čehož pramení pocity nudy. V pozdějším věku jsou možné experimenty s drogami, vandalství, gamblerství a jiné sociálně patologické jevy. Dítě se takovýmto chováním a trávením volného času snaží zabít pocity nudy.

Dítě z důvodu sociálního vyloučení zažívá konflikty s většinovou společností a to v jakékoliv situaci, např. ve škole. Dítě také často v kolektivu není přijímáno a to z důvodů nesdílení podobných zájmů, neúspěšnost ve výuce, atd. Hlavně z důvodu toho, že na sobě nese znaky chudoby (např. oblečení, pomůcky do školy, jídlo, atd.).

Dítě také často nemá přiměřenou zdravotní péči, přičemž na vině bývá špatná finanční situace, ale také nedbalost rodičů (Agentura pro sociální začleňování 2012).

Například před romskými dětmi stojí na počátku vzdělávací dráhy bariéry, které jim komplikují integraci mezi vrstevníky. Ve finále se může stát, že si ke škole nevybuduje pozitivní vztah a nebudou se v ní cítit dobře. Tato překážka k pozitivnímu vzdělávání se promítá do oblasti sociální, ekonomické a kulturní (Šotolová 2001, s. 31).

1.9 Prevence sociálního vyloučení

Jak již bylo řečeno, je lepší problémům předcházet, než-li je řešit, a hlavně nutno dodat, že prevence je mnohem levnější než následné řešení každého problému, nehledě na důsledky daného problému.

Soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti (kriminalita, prostituce, toxikomanie, xenofobie, rasismus, sociální parazitismus, násilí apod.) (Matoušek 2008, s. 154).

Prevence se dále dělí na:

- primární,
- sekundární,
- terciární.

Primární prevence

Rozděluje se na specifickou a nespecifickou. Nespecifická prevence je zacílena na celou populaci, oproti tomu specifická je mířena už jen na určitou skupinu. Důležité je u primární prevence to, že problém proti němuž je cílena se ještě nezačal projevovat.

Sekundární prevence

Je často označována jako indikovaná prevence. Její cílovou skupinu tvoří lidé se zvýšením šancí k tomu, aby sociálně selhali, nebo ty, kteří sociálně selhávají, ale míra selhání se nedá měřit.

Terciární prevence

Provádí se u osob, které již sociálně selhali (Matoušek 2008, s. 154).

1.10 Specifika prevence sociálního vyloučení

Prevence sociálního vyloučení zaměřená na děti se dále rozděluje do dvou skupin. Na děti předškolního věku a na děti které jsou v období povinné školní docházky.

Aby se pomohlo zabránit dopadům sociálního vyloučení na děti, bylo by vhodné zaměřit prevenci především na:

Předškolní děti

- zavedení povinné docházky v mateřských školách,
- zřízení několika přípravných tříd na každé základní škole,
- sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi – a to především ve formě pomoci mladým maminkám, které samy prošly ústavní výchovou.

Školní děti

- zajištění, aby byly vybaveny základními školními pomůckami,
- zavedení funkce sociálních pracovníků a rozšíření kompetencí speciálních pedagogů a to převážně v řešení problému záškoláctví – autoři poukazují na to, že tento problém by se měl řešit u každého dítěte individuálně,
- zájmové vzdělávání – školy by měly nabízet sociálně vyloučeným dětem možnost kulturních a sportovních aktivit a to zcela zdarma (Anon 2009).

1.11 Sociální začleňování

Sociální začleňování se dá chápat jako proces, který vede od sociálního vyloučení až k sociálnímu začlenění. Tento proces je ale podle mnoha autorů velice těžký a komplikovaný.

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí, dále jen MPSV je účel sociálního začleňování boj s chudobou a také boj proti vzniku sociálního vyloučení. Podle právního řádu České republiky (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) je sociální začleňování definováno jako proces, díky kterému se sociálně vyloučené osoby, nebo osoby které jsou sociálním vyloučením ohrožené, dosáhnou stejných příležitostí a možností, díky kterým se budou moci zařadit do společenského života, ať už ekonomického, kulturního nebo sociálního a žít takovým způsobem života, který je většinovou společností označován jako běžný (MPSV 2012).

Sociální začleňování má několik cílů, a to převážně v otázkách:

- zaměstnání – zajištění rovného přístupu,
- předcházení vzniku sociálního vyloučením,
- pomáhat těm, kteří to nejvíce potřebují a jsou nejvíce zranitelní.

Za sociálně vyloučené se považují osoby či skupiny osob, které se nacházejí v takové situaci, která je charakterizovaná trvalou nebo chronickou deprivací týkající se dosažitelnosti zdrojů, využití schopností, možností volby, bezpečí a moci, jež jsou nutné pro to, aby se mohly těšit slušné životní úrovni a užívat svých občanských, kulturních, hospodářských, politických a sociálních práv (MPSV 2012).

1.12 Prostředky vedoucí k sociálnímu začleňování

Otázkou sociálního začleňování se zabývá mnoho organizací. Například Člověk v tísni, Agentura pro sociální začleňování, agentura POLIS a dále je účinný nástroj Terénní sociální práce.

1.12.1 Člověk v tísni

Má spoustu aktivit kde pomáhá, a to ať doma nebo ve světě. Pro naši potřebu jsou ale podstatné jeho programy sociální integrace, které nabízí ve více než 70 městech v ČR. Tyto programy pomáhají chudým lidem, ohroženým rodinám a to především

prostřednictvím poradenství a nabídkou vzdělávacích služeb. Cílem těchto programů je zvýšení sociální úrovně sociálně slabých lidí (Člověk v tísni 2012).

1.12.2 Agentura pro sociální začleňování

Agentura pro sociální začleňování (APSZ) funguje jako nástroj Vlády ČR, díky kterému se snaží podpořit v procesu sociálního začleňování.

Podporuje obce a města a díky této podpoře se snaží obce zajišťovat a pomáhat zajistit občanům, aby měli rovný přístup ke všem veřejným prostředkům.

Poslání agentury je převážně propojení subjektů v otázce sociálního vyloučení.

Agentura pomáhá převážně v oblastech:

- vzdělání, zaměstnanost, sociální služby, atd.,
- čerpá prostředky a to převážně z evropských fondů, státního rozpočtu, atd.,
- komunikace s ústředními orgány, sociální začleňování, atd. dále také formuje návrhy. (APSZ 2012).

APSZ označuje za svou hlavní skupinu, jak již vyplývá z názvu sociálně vyloučené občany. Na ně se snaží působit dvěma směry, a to buď přímo (na obyvatele sociálně vyloučených lokalit), nebo nepřímo a to za pomoci obcí a institucí které působí v obci a se kterými agentura aktivně spolupracuje. Snaží se také aktivně působit na veřejnost (APSZ 2012).

1.13 Terénní sociální práce

Terénní sociální práce je brána jako jedna z metod, která pomáhá lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, případně těm, kteří žijí v lokalitách, které se řadí mezi sociálně vyloučené. Poskytuje se díky terénním sociálním programům a to podle § 69 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (MPSV 2009).

Podle § 3a) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách *rozumí činnost nebo soubor činností, zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení* (MPSV 2009).

Je určena převážně těm, kteří jsou označeny jako tzv. problémová skupina, tedy např. uživatelé návykových nebo omamných látek, osoby bez střechy nad hlavou a v našem případě je služba určena těm, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách (MPSV 2009).

Primární cíl této služby je minimalizace rizika v jejich způsobu života (MPSV 2009).

2 Volný čas

2.1 Definice volného času

Hájek tvrdí, že volný čas je brán jako součást lidského života, který probíhá mimo pracovní čas (do kterého se počítá čas ztrávený ve škole, případně v práci) a tzv. čas vázaný (což jsou biofyzilogické potřeby každého člověka – spánek, jídlo a osobní hygiena), chod rodiny, dojíždění, atd. Volný čas je tedy to, co je k dispozici po splnění těchto činností pro sebe. Do volného času tedy počítá:

- odpočinek a zábava,
- rozvíjení zájmové sféry,
- zlepšování kvalifikace,
- účast na společenském životě.

Existuje také pojem čas povolný, kam se řadí činnosti, které jsou na pomezí času povinného a času vázaného (aktivity, které přináší vykonavateli radost, ale současně pro něj mají praktický užitek, např. zahradničení) (Hájek a kol. 2008, str. 10–11).

Prožití volného času je důležité pro všechny osoby ve společnosti. Ve volném čase se formuje osobnost každého jedince, tvoří se společenské vztahy a těmito vlivy je jedinec formován i v dospělosti (Hájek a kol. 2008, str. 10–11).

Hofbauer tvrdí, že *volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z délky práce a nutnosti si zachovat a rozvíjet svůj život* (Hofbauer 2004, s. 23).

Naše empirická část bakalářské práce bude vycházet z této definice, kde Hájek a kol. tvrdí, že *pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s tím související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).* (Hájek aj. 2008, s. 13).

2.2 Vývoj výchovy ve volném čase v Evropě po 2. sv. válce

Po 2. sv. válce se začaly rozvíjet volnočasová zařízení. Pokud budeme hovořit o východní části Evropy byla zde velice rozmanitá škála činností. Jednalo se především o venkovní hřiště, sportovní a turistická zařízení a střediska volného času dětí a mládeže. Ve východní části Evropy, která byla pod vlivem Sovětského svazu byl uplatňován stejný model jako před 2 sv. válkou. Vznikala zařízení převážně při školách (školní družiny a školní kluby). Velice specifická byla Lidová škola umění (model platný do dnešní doby, pod názvem Základní umělecká škola) a Domy dětí a mládeže, které fungují stále. Zde mělo dítě možnost svobodného výběru, kde si mohlo zvolit zájmový obor.

V 90. letech byla situace volného času naprosto změněna. V této době je zásadní Úmluva o právech dítěte, která vzešla v platnost 20. listopadu 1989. Přibližně v této době se postkomunistické země, kam patří i Česká republika, začaly transformovat a to převážně v oblasti praxe výchovy dětí v jejich volném čase.

Transformace se začala provádět v těchto směrech.

Jedná se především o trend sbližování evropských zemí, zejména v oblasti zesilujících kontaktů mezi dětmi z celé Evropy a současně také výměna názorů pracovníků. Země si uvědomily, že neexistuje jeden platný model pro všechny, ale že všechny země musí vycházet ze svých vlastních podmínek.

Tzv. postkomunistické země se musely začít vyrovnávat s naprosto odlišnými podmínkami existence. Musely reagovat převážně na soutěžní a konkurenční prostředí. Musely začít brát v potaz i ostatní cílové skupiny, které do té doby tvořily převážně děti (např. zdravotně postižení, sociálně vyloučení, atd.). Najednou musely začít řešit otázku financování a novou organizaci práce.

Vyrovnání s tím, že je zde o mnoho více problémů, než-li bylo před změnou režimu. Existoval zde rozpor mezi nabídkou a poprávkou, aktivity byly příliš mnohotvárné. Řešila se také otázka mezi výchovou a stavem současné generace (netolerance, agresivita a také xenofobie). Bylo nutné tyto problémy řešit komplexně.

Prostředí se začalo stávat náročnějším. Většinu organizací dnes brzdí především ekonomické limity, které se stále snižují (Hájek aj. 1999, s. 23–29).

V současné době je v rámci Evropské unie v platnosti tzv. **Bílá kniha Evropské komise o mládeži** (White Paper on Youth), která byla schválena Evropským parlamentem v květnu roku 2002 (Hofbauer 2004, s. 154–161).

2.3 Funkce výchovy ve volném čase

Z hlediska sociálně znevýhodněných dětí jsou důležité všechny funkce volného času, nejvíce však funkce výchovně-vzdělávací a zdravotní.

Volný čas je důležitý pro další rozvoj jedince, převážně dítěte. Také je zde mnoho vlivů, díky kterým si jedinec utváří svou osobnost. Výchova ve volném čase tedy hraje svou roli, a má několik funkcí.

Funkce volného času jsou čtyři a to: výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní (Hájek aj. 2008, s. 70).

Výchovně-vzdělávací funkce

V současné době je na ni kladen čím dál větší důraz. Jedná se o záměrné a také cílevědomé formování osobnosti dítěte, dosahuje se zde pouze reálných cílů pomocí vhodně volených pedagogických prostředků. Pomocí těchto prostředků se formuje celá osobnost dítěte. Lze správně dítě motivovat k lepšímu trávení volného času. Dítě si také rozvíjí poznávací prostředky. Mimo jiné je zde veliký prostor pro seberealizaci. Pokud bude mít dítě více podnětů, bude vytvořen jeho názor na společnost, život, atd. (Hájek aj. 2008, s. 70–72).

Zdravotní funkce

Tato funkce je převážně zaměřena na podporu zdravého životního stylu, na zdravý duševní a sociální vývoj jedince. Tato funkce se zaměřuje také na stravovací návyky dítěte, na péči o osobní hygienu, na dodržování bezpečnosti práce (převážně pro pedagoga) (Hájek aj. 2008, s. 70–72).

Sociální funkce

Je zařízeními plněna různě. Lze ji interpretovat jako např. péči o děti, zajištění bezpečnosti dětí, atd. Jedná se také o zajištění náplně volného času dětí v době, kdy jim již

skončilo školní vyučování, ale rodiče jsou nějakým způsobem zaneprázdněny. Tuto funkci naplňuje např. školní družina, případně domov mládeže.

Existuje ale i další pojetí, a tím se rozumí sociální interakce, kdy dítě navazuje nové vztahy a rozšiřuje si svou sociální vztahovou síť.

Jedná se ale také o vyrovnání rozdílů mezi psychologickými a materiálními podmínkami dětí v rodinách. Dá se tedy pomoci dětem, které vyrůstají v méně podnětném rodinném prostředí, případně těm, kteří žijí v problémovém rodinném prostředí. Jak ale autor upozorňuje, tak se dá těmto dětem pomoci jen do určité míry, která je vždy velmi individuální a je závislá na mnoha aspektech (Hájek aj. 2008, s. 70–72).

Preventivní funkce

Preventivní funkce je funkce novější, a to z hlediska sílícího důrazu na prevenci negativních jevů, na kterou se v dřívějších dobách nekladal takový důraz. Prevence je také levnější, než řešení problémů (Hájek aj. 2008, s. 70–72).

Jedná se o prevenci v oblasti zneužívání návykových látek, agresivity, atd. (Hájek aj. 2008, s. 70–72).

Ze všech věkových kategorií je to právě mládež, která má nejvíce volného času, přitom paradoxně mládež svůj volný čas často neumí adekvátně využít. Existuje několik závažných problémů, které se pojí s nezvládnutým volným časem a to jsou převážně sociálně-patologické jevy jako alkoholismus, majetková a násilná trestná činnost (Jíra 1997, s. 4).

2.4 Formy volnočasových aktivit

Pouze v dětství má jedinec možnost mít široké spektrum zájmů, o které se může aktivně zajímat. S příchodem dospělosti, se mu výběr poměrně zúží a pouze prohlubuje zájem o tyto činnosti. Děti jsou spíše pasivnější a dávají přednost konzumnímu volnému času, kam řadíme sledování televize, schůzky s kamarády, poslouchání hudby, atd.

Volnočasové aktivity tedy dělíme na aktivní trávení volného času a pasivní.

2.4.1 Aktivní trávení volného času

Jedná se převážně o účinnou prevenci sociálně patologických jevů. Dítě je vedeno k trávení volného času v první řadě v rodině, poté ve škole, a také v různých institucích, které se zabývají volnočasovými aktivitami. Jedná se o tyto aktivity:

- organizovanou i neorganizovanou fyzickou aktivitu,
- účast na kroužcích typu: výtvarného, technického, přírodovědeckého, hudebního, atd.,
- pohyb venku (turistika, práce na zahradě, apod.),
- činnosti, které přispívají k rozvoji osobnosti, a to převážně v duševní oblasti (Hájek aj. 1999, s. 28–29).

2.4.2 Pasivní trávení volného času

Dá se říci, že vliv sociálně-patologických jevů je tzv. multifaktoriálně podmíněn. Do vlivu řadíme rodinu, společnost, vrstevníky, atd. Nejvíce ohroženi pasivním trávením volného času a následným vznikem sociálně-patologických jevů je mládež, která:

- neustále ve volném čase sleduje TV, případně hraje počítačové hry,
- neustále chodí po ulici z důvodu zabít nudu (Hájek aj. 1999, s. 28–29).

2.5 Životní styl a volný čas

Záleží zde na systému hodnot, který má každý člověk nastaven příliš individuálně. Tento systém se utváří v průběhu celého života. Jedná se o to, jakou hodnotu lidé přisuzují volnému času. Pro někoho nemá volný čas příliš velkou hodnotu, u druhého člověka to může být přímo naopak.

Důležitá je i otázka sociální interakce, tedy vztahy s lidmi. Ohledně volného času je podstatné s kým a kde náš volný čas trávíme. Někdo např. tráví volný čas nejraději sám, jiný zase přesně naopak nejraději tráví volný čas ve společnosti jiných lidí.

V otázce sociálních vlivů hraje svou primární roli rodina, která člověka formuje a návyk na trávení volného času získáváme v rodině. Děti ve většině případů napodobují životní styl svých rodičů. Vztah k volnému času formuje několik hledisek: typ rodiny, způsob soužití v rodině, velikost rodiny, věk členů rodiny, atd. Zásadní roli zde hrají zájmy rodičů i to, kolik jsou svým koníčkům ochotni věnovat času i peněz (Hájek aj. 1999, s. 28–29).

2.6 Volný čas a rodina

Každá rodina má odlišný životní styl. Každý člověk si své návyky a postoje přináší ze své rodiny, které se následně promítají i ve výběru partnera, kdy hodnotíme jeho životní styl a také mimo jiné hodnotíme jeho vztah k volnému času, jaké má zájmy, atd. Je dobré, pokud má člověk ze své původní rodiny kladný vztah k volnému času a má kvalitní zájmy, protože jak je známo, tak tyto zájmy mu pomohou překlenout různá životní období a fungují pro něj jako velká opora, např. mateřská dovolená, nemoc, atd.

Takže, pokud je dítě vychováváno tak, aby umělo se svým volným časem vhodně nakládat, je to nesporně jedna z jeho největších životních výher. Přináší mu to jeho místo ve společnosti, umí přijímat podněty a jeho zájmy jsou jednou z příležitostí k navazování vztahů mezi lidmi (Hájek aj. 1999, s. 29–30).

Příkladně v romském etniku je dětem ponechávána úplná volnost (Budilová, aj. 2007, s. 118).

2.7 Psychologické aspekty a spojitost s volným časem

Následující text je zaměřen na věkovou skupinu dětí od 10 – 13 let, jelikož na tuto skupinu byl zaměřen i průzkum popsáný v empirické části.

Největší rozdíl oproti předchozímu vývojovému období nastává v oblastech jako je vnímání, pozornost, paměť, fantazie myšlení, socializace, zájmy, atd.

V tomto věku se mění jejich vztahy s lidmi a to jak s dospělými, tak s vrstevnickou skupinou. Často také polemizuje s názory dospělých.

Většinou jsou k dospělým netolerantní a lpí na absolutní spravedlnosti. Na osobnostní vliv pubescenta mají vliv stejné sociální skupiny a instituce jako v předchozím vývojovém období, jen je změněna jejich priorita.

Rodina má stále stejnou důležitost, i když dítě v pubertě snaží více osamostatňovat. Dítě se snaží vymezit proti rodičům a autoritám. Rodiči je odejmuta přirozená a zcela automatická autorita, jako tomu bylo v dřívějším vývojovém období.

Sociální začleňování ovlivňují volnočasová zařízení, díky nimž se u dítěte mohou rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti. Díky těmto aktivitám si často mohou kompenzovat negativní vliv jak rodiny, tak v jejich školní úspěšnosti.

Důležitější roli stále hraje vrstevnická skupina, jelikož pubescent se s ní snaží identifikovat a nachází v ní sociální a emoční podporu, kterou nezbytně nutně potřebuje (Vágnerová 2008, s. 346 – 347).

2.8 Instituce poskytující volnočasové aktivity

V rámci empirické části naší BP bude prováděn průzkum s respondenty v různých typech zařízení, proto považuji za vhodné, uvést zde informace o každém typu zařízení, protože druhy zařízení hrají důležitou roli u dítěte a jeho pohledu na volný čas.

Jinak se bude k volnému času chovat dítě, které občas dochází do Nízkoprahového zařízení, než-li dítě, které navštěvuje zájmový útvar ve škole (Hájek 2008, s. 141–142).

Středisko volného času (Dům dětí a mládeže, stanice zájmových činností)

Patří do kategorie tzv. Školských zařízení pro zájmové vzdělání. Střediska volného času jsou povětšinou právní subjekty. Nejširší zájmovou skupinou jsou Domy dětí a mládeže (DDM). V zájmových činnostech je zde myšleno na všechny věkové kategorie, od předškolních dětí, až po rodiče, které mohou navštěvovat přednášky, které DDM hojně pořádají.

„Formy zájmového vzdělání jsou stanoveny vyhláškou o zájmovém vzdělání“, kde je přesně vymezena např. zájmová činnost příležitostná, pravidelná zájmová činnost, táborová činnost, osvětová činnost, individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání, nabídka otevřených spontánních aktivit, organizace soutěží a přehlídek vyhlášených nebo spolu-vyhlašovaných MŠMT ČR (Hájek 2008, s. 141–153).

2.9 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)

Jelikož mnou vybraní respondenti dochází do Nízkoprahového zařízení, ráda bych se věnovala jeho obecnému popisu. Nízkoprahová zařízení patří mezi výrazné subjekty v oblasti poskytování volného času dětí a mládeže. V tomto typu zařízení se pracuje s klienty, kteří se nachází v obtížné životní situaci a jsou pro ně typické tyto problémy: narušené vztahy – jak rodinného charakteru, tak i vrstevnické vztahy. Děti jsou ohroženy sociálně patologickými jevy (abúzus alkoholových i nealkoholových drog, nezaměstnanost, atd.). Většina klientů má styl života, který není uznáván většinou populace.

Každé nízkoprahové zařízení si klade za cíl, aby tato rizika byla snížena, případně úplně odstraněna, klientova orientace v sociálním prostředí. V případě vzniku sociálních problémů klientů, je jim nabízena pomoc při řešení. Program je řešen v každém NZDM samostatně. Funguje zde princip „nízkoprahovosti“, který spočívá v bezplatnosti, anonymitě (klient se nemusí nikde registrovat), docházka závisí na jeho potřebách a uvážení, ale především v dobrovolnosti.

Každé NZDM poskytuje 4 základní služby:

Volný vstup a pobyt v zařízení – klientovi je zde umožněno využití prostor oproti ulici, může zde trávit volný čas činnostmi, které jsou zcela závislé na jeho vlastním rozhodnutí. Klient zde čas může trávit i zcela pasivně.

Volnočasové aktivity – Každé NZDM má vybavení a také asistuje klientům, při jejich aktivitách. Klienti zde mají základní vybavení (společenské hry, různé výtvarné potřeby, psací potřeby, atd.). Klientům poskytuje převážně prostor, čas pracovníků, atd. Hlavní důraz je kladen na podněcování klientů v aktivitách. Připravují se zde také programy, kde se dbá na možnosti individuální volby, jezdí se také na různé výlety. Program je většinou na principu zážitkové pedagogiky.

Sociální služby – Jedná se především o kontakt s klienty, kde se zjišťují převážně individuální potřeby. Situační intervenci (pracovník aktivně reaguje na vzniklé podněty a nabízí okamžitou pomoc při řešení). Základní poradenství (poradit klientovi při jeho problémech, zasvětit jej do problémů tak, aby mu klient porozuměl, je zde potřeba zpětné vazby). Lze také poskytovat skupinovou práci, kde si klienti rozvíjejí sociální dovednosti. S NZDM spolupracuje také terénní sociální pracovnice, která pomáhá při získávání nových klientů.

Činnosti zaměřené na prevenci – jedná se o snížení rizik sociálně patologických jevů (abúzus návykových látek, šikana, agresivita, atd.). Aby se zamezilo vzniku a progresi sociálně patologických jevů, pořádá NZDM také kurzy a různé výcviky, které se týkají především nácviku zlepšení sociálních dovedností (Hájek 2008, s. 150–152).

2.9.1 Nestátní neziskové organizace (NNO)

Radíme sem ty organizace, které se zabývají prací s dětmi a mládeží. NNO vytváří takovou nabídku, která je pro děti žádoucí a nutí je k aktivnímu využití volného času.

Velikou mírou je zde také zastoupena výchovně-vzdělávací činnost. Pomáhá dětem při přirozeném rozvoji jejich dovedností a schopností a také při přípravě na budoucí život (např. příprava k povolání).

MŠMT vypisuje dotační programy, přes které získávají NNO peníze, a tyto programy mají za cíl převážně:

- podporovat neziskový sektor s to převážně ty organizace, které se zabývají práci s mládeží,
- vytvářet nabídky aktivit pro všechny děti bez ohledu na to, jestli jsou někde organizováni nebo nikoliv,
- Podporovat hlavně mimoškolní činnost dětí a také podporovat výměny mládeže a to převážně mezinárodního charakteru,
- Pomáhat zvyšovat odborné znalosti pracovníku NNO (Hájek 2008, s. 149–150).

EMPIRICKÁ ČÁST

3 Etapy průzkumu

Vzhledem k našemu pracovnímu zaměření, tedy práci se sociálně vyloučenými dětmi, považujeme jako zásadní problém jejich volný čas, ve kterém se jim povětšinou nikdo nevěnuje. Zajímalo nás tedy, jak tráví svůj volný čas. Velice obtížně se hledala literatura, která se zaměřuje na naši vybranou cílovou skupinu. Existuje spousta dostupné literatury na volný čas a na romské děti, ale je obtížné nalézt tuto problematiku propojenou.

Námi zvolená věková skupina byla vybírána na základě depistáže, kde jsme zjistili, že ve věkové kategorii 10 – 13 let se v námi vybrané lokalitě vyskytuje nejvíce dětí, a je tedy vhodné realizovat průzkum právě u nich.

Data jsme získávali v klubovně Paramisa a nízkoprahovém klubu Koule. Rozhovory jsme nahrávali na diktafon, rozhovory s dětmi jsme přepisovali do počítače a následně jsme je analyzovaly pomocí tzv. metody otevřeného kódování. Analýza dat byla nejzajímavější částí celé bakalářské práce, i když byla velice časově náročná. Děti byly velice rády, že s nimi chceme dělat rozhovor, a velice se rozhovořily.

Ze závěru našeho průzkumu vychází dotazník pro respondenty, kde zjišťujeme, jaké by chtěli navštěvovat volnočasové aktivity a jaká by měla být jejich četnost, jelikož jsme zjistili, že jejich volnočasová náplň postrádá z jakýchkoliv důvodů zájmové kroužky.

3.1 Pilotní průzkum

Pilotní průzkum probíhal v klubovně Paramisa, kterého se účastnilo 7 dětí v námi vybrané věkové skupině, tedy 10 – 13 let. V pilotním průzkumu byla aplikována metoda

standardizovaného rozhovoru. Během průzkumu jsme ovšem zjistili, že nám tato metoda zcela nevyhovuje. Při této metodě se nedává příliš prostoru respondentovi na jeho odpovědi a není zde také možnost do rozhovoru přímo zasáhnout otázkou a žádat o upřesnění. Následně po pilotním průzkumu byla zvolena metoda polostandardizovaného rozhovoru, kde má respondent větší „prostor“ ve svých odpovědích.

3.2 Prostředí průzkumu

Lokalita A - N–centrum

Lokalita je vzdálena přibližně 15 minut pěší chůze od centra města Česká Lípa (lokalita se nachází za autobusovým a vlakovým nádražím).

Míra prostorového vyloučení je částečná. Čtvrť je chápána tak, že se zde koncentruje tzv. problematické obyvatelstvo. Služby jsou dostupné – cca 10 minut pěší chůze. Dům není v současné době v udržovaném stavu, ovšem vybava domu je standardní, sprchy, sociální zařízení a pračka jsou společné na chodbách.

N-centrum vlastní město Česká Lípa, které jej také spravuje. Bydlí zde sestěhovaní „neplatiči nájemného“ z městských bytů z různých částí města. Část bytů je rozšířena a slouží jako sociální bydlení pro dlouhodobě ubytované rodiny. Odhad romské populace je zde 90%. Drtivá většina obyvatel je závislá na sociálních dávkách, přesto někteří se zapojují do pracovního procesu.

Jako sociálně patologické jevy jsou zde zaznamenány lichvářství, krádeže, alkoholismus, patologické hráčství a prostituce. Veliký problém je zadluženost u firem, které půjčují na vysoký úrok (Holek, s. Příloha 1–9).

Lokalita B - Městské činžovní byty (tzv. Parlament)

Jsou zde byty tzv. 2. kategorie.

Lokalita je vzdálena stejně jako lokalita první, tedy 15 minut pěší chůze od centra města Česká Lípa – za autobusovým a vlakovým nádražím.

Není zde žádná míra prostorového vyloučení. Domy stojí poblíž vlakové trati. V těsné blízkosti bydlí sociálně nevytlučení obyvatelé. Dostupnost služeb je přibližně 10 minut chůze z této lokality.

Stav domů je označován jako solidní – ovšem problém tvoří společné prostory. Vlastníkem této nemovitosti je město Česká Lípa, které domy také spravuje. Tyto byty jsou brány jako sociální bydlení. V případě dluhů je zřízen pro dlužníky tzv. Splátkový kalendář.

Do těchto domů jsou z velké části sestěhováni neplatiči nájemného z městských bytů z jiných částí města. Jsou zde nižší regulované nájemy a z tohoto důvodu zde také zůstává mnoho rodin. I zde je většina obyvatel závislá na sociálních dávkách. Někteří jsou také najímání na sezónní práce – a to např. ve stavebnictví a při úklidových činnostech. Sociálně patologické jevy jsou zde zastoupeny v nižším měřítku, než-li v lokalitě předešlé. Konkrétně se jedná o tyto jevy: lichvářství, krádeže, gamblerství, zneužívání návykových látek (Holek, s. Přílohy 1–9).

Analýza volnočasových zařízení

V této části se budeme věnovat podrobnějšímu popisu dvou volnočasových zařízení, kde bude probíhat průzkum a kam respondenti docházejí. Každé zařízení je zde rozebráno zvlášť, ale obě zařízení jsou popisována podle stejných bodů (Příloha č. 1 – Analýza volnočasových aktivit).

Klubovna Paramisa

Zřizovatel je město Česká Lípa, odbor sociálních věcí a zdravotnictví. O klubovnu a její chod se starají terénní sociální pracovníce a romská poradkyně, kterým pracovníce klubovny zároveň podávají informace o dětech a dávají podněty na řešení problémů v rodinách dětí. Ohledně personálního obsazení jsou v klubovně zaměstnány dvě pracovníce, jejichž pracovní zařazení je pedagog volného času. Obě mají poloviční úvazek a v klubovně je přítomna vždy pouze jedna z nich, vyjma letních prázdnin, kdy jsou současně přítomny obě dvě, a to pouze po dobu jednoho měsíce, protože jeden měsíc je klubovna uzavřena. Klubovna je otevřena každý pracovní den od 8:00 – 16:00 hod. Paramisa se nachází přímo v lokalitě Dubice a je umístěna přímo v N-centru. Docházejí sem klienti ve věku od 4– 5 let.

Do klubovny docházejí pouze děti, jejichž rodiče jsou zcela závislí na sociálních dávkách a bydlí v jedné ze dvou sociálně vyloučených lokalit – Parlament nebo N-centrum.

Zařízení funguje odlišněji než-li nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Klubovna není anonymní, a dítě smí do klubovny pouze tehdy, pokud je vše řádně nahlášeno na odbor sociálních věcí a zdravotnictví, konkrétně u terénní sociální pracovníce. Děti musí být tedy v klubovně řádně zapsány, a to právě z toho důvodu, že sem smí docházet pouze děti, jejichž rodiče pobírají sociální dávky.

Dopoledne, tedy v době od 8:00–12:00 hod. funguje klubovna jako předškolní zařízení. Chodí sem děti od 4 let do začátku povinné školní docházky. Program je dá se říci obdobný, jako v klasické mateřské škole. Podmínka, aby bylo dítě do klubovny puštěno je to, že s sebou musí mít na celé dopoledne jídlo a pití. Děti, které bydlí v lokalitě Parlament vodí do klubovny i z klubovny rodiče, ale děti které bydlí v N-centru chodí do klubovny sami.

Odpoledne, tedy v době od 12:00–16:00 hod. chodí do klubovny děti, kteří nastoupili povinnou školní docházku. I zde je vymezena podmínka, a to ta, že pokud dítě nebylo ten den ve škole, nesmí jít do klubovny, což se dá ovšem velice těžko prokazovat, většinou až zpětně (kontrolou důvodu nepřítomnosti ve škole, zápisem v žákovské knížce). Děti poté, co přijdou do klubovny, mají za povinnost vypracovat si s pomocí pracovníce školní úkoly, a připravit se na vyučování na druhý den.

Děti mají také dána a vyvěšená pravidla, ohledně chování v klubovně. A tedy, že nesmí mluvit sprostě, musí poslouchat, co jim řekne paní učitelka, atd.

Nabídka volnočasových aktivit je pestrá. Nabídka se odvíjí od počtu dětí v klubovně a často také od jejich vlastních přání. V klubovně mají veliké množství hraček, společenských her, stavebnic, materiálů na výtvarné činnosti, věcí na pohybové aktivity, písniček, filmů, atd. Mimo tyto věci jim vytváří program pracovnice. Největší úspěch má vyrábění výrobků z keramické hlíny, vyrábění tématických obrázků, tancování (děti poté vystupují na různých akcích, které pořádá Město Česká Lípa). , turnaje ve společenských hrách, atd.

Akce pro klienty se uskutečňují většinou v době hlavních letních prázdnin, ve školním roce jsou akce pouze nárazově. Jedná se o akce typu bazén, solná jeskyně, návštěva muzea v České Lípě, výlety do okolí České Lípy výlety na hrady a zámky v okolí, výlet na Ještěd, atd. Na výlety jsou vybíráni děti, které do klubovny pravidelně chodí.

Fotografie č. 1: Klubovna Paramisa

Fotografie č. 2: Zařízení klubovny

Nízkoprahový klub Koule

Zřizovatelem je Farní charita Česká Lípa.

V klubu je přítomen jeden vedoucí pracovník, jeden sociální pracovník.

Otevírací doba je: pondělí, úterý, čtvrtek, pátek od 13:30–18:00 hod. a ve středu je klub otevřen od 14:00–16:00 hod., přičemž v tuto dobu probíhají individuální konzultace.

Zařízení se nachází prakticky v centru města (cca. 10 minut chůze), není zde žádná míra prostorového vyloučení.

Věk klientů je zde cca. od 6 let do 26 let.

Socio-kulturní prostředí klientů je specifické. Docházejí sem převážně děti ze dvou sociálně vyloučených lokalit v České Lípě.

V první řadě je zde kladen důraz na přirozený přístup ke každému jedinci a snaha o navázání neformálního vztahu a to na základě partnerství a důvěry. Další principy fungování jsou převážně v nízkoprahovosti, dobrovolnosti, rovnosti a odpovědnosti. Princip nízkoprahovosti spočívá v anonymitě služeb. Klient nemusí podávat žádnou přihlášku, nemusí být nikde registrovat, nemusí nikde sdělovat své osobní údaje. Zároveň

může do klubu kdykoliv přijít a kdykoliv odejít. Princip dobrovolnosti je jistě předem znám. Klient který přijde do klubu, není k ničemu nucen, vše záleží na jeho uvážení. V klubu se může tedy aktivně zapojovat do programu, nebo naopak může v klubu trávit volný čas zcela pasivní formou. Klientovo rozhodnutí je vždy plně respektováno. V klubu jsou si všichni rovni a poskytují se stejné služby všem bez rozdílu např. rasy, pohlaví, barvy pleti, jazyka, atd. Za nejdůležitější považujeme princip odpovědnosti, kdy je každý klient veden k odpovědnosti za své jednání.

Klub je rozdělen na dvě sekce a to pro děti ve věku od 6–15 let a pro děti od 15–26 let. Aktivitu na další týden jsou v klubu vyvěšovány. Pokud chce klient na aktivitu jít, musí se u pracovníka zapsat. Na každou aktivitu je omezený počet míst, většinou 12. Pro mladší děti jsou zde aktivity typu: výtvarných, filmové projekce, vaření a také doučování. Pro starší 15 let jsou zde aktivity např. filmové projekce, videa na Youtube, práce na PC, vaření, atd. Pro starší děti je v klubu také možnost individuálního poradenství s pracovníkem a to každý otevírací den.

Klienti mají možnost jezdit na výlety, které klub pořádá. Na výlety jezdí do blízkého i širšího okolí. Výlety jsou brány jako motivace k činnosti v klubu. Klient si na výlet přispívá určitou částkou, zbytek platí zřizovatel klubu.

Podpora sociálního začleňování je zde řešena pomocí klientovi v situacích, kdy si neví rady. Pracovník tak třeba doprovází klienta při jednání na úřadech, funguje zde i systém individuálního poradenství. Klub je otevřen všem lidem ve věkové kategorii, ale dochází sem většinou klienti ze sociálně vyloučené lokality (Anon 2013).

Fotografie č. 3: Nízkoprahový klub Koule

3.3 Cíl průzkumu a formulace předpokladů

V naší bakalářské práci jsou stanoveny dva cíle:

Prvním cílem je zjistit, jak tráví sociálně vyloučené děti svůj volný čas, a to se zaměřením na aktivní a pasivní trávení volného času. Odpovědi jsou zjišťovány pomocí rozhovoru s dětmi v jedné ze dvou výše popisovaných volnočasových zařízení. V rámci tohoto cíle jsou stanoveny dvě formulace předpokladů.

P1: Respondenti se v rámci volnočasových aktivit stýkají s minoritní společností více než s majoritní.

P2: Respondenti dávají přednost aktivitám institucionálním než neinstitutním.

Druhým cílem naší bakalářské práce je zjistit jaké typy zájmových aktivit by chtěli respondenti navštěvovat, v případě, že by byly zdarma.

3.4 Metody a techniky průzkumu

V rámci námi stanoveného průzkumného vzorku bude použita metoda dotazování. Nejvhodnější metoda, ze které se dá získat spoustu informací bude použit polostandardizovaný rozhovor s respondenty. Jako technika nám posloužilo nahrávání rozhovorů na diktafon a poté následné přepisování rozhovorů do počítače. Námi realizovaný dotazník ohledně kroužků, na které by chtěli děti docházet a jejich četnost bude uskutečňována formou dotazníku se dvěma otázkami.

3.5 Vzorek respondentů a jeho popis

Vzhledem ke stanovenému cíli bakalářské práce byly vybrány tyto respondenti a to z důvodu toho, aby byla zajištěna co nejvyšší reprezentativnost.

Byl tedy vybrán takový vzorek, který splňuje tato kritéria. V první řadě nutno říci, že se vzorek skládá z 20 respondentů, konkrétně tedy dětmi ve věku od 10 do 13 let a to zcela bez ohledu na pohlaví. Aby dítě splnilo požadavky cílové skupiny, tak musí bydlet v jedné ze dvou sociálně vyloučených lokalit v České Lípě. Konkrétně tedy městských bytů – neboli Parlament a ubytovny zvané N-centrum. Oba tyto objekty jsou lokalizovány v městské části Dubice. Bydlištěm dítěte je poznamenán jeho nízký socio-ekonomický status.

Aby bylo dítě zařazeno do průzkumného vzorku je přímo nezbytně nutné, aby docházelo do jedné ze dvou volnočasových institucí a to buď do klubovny Paramisa nebo do nízkoprahového klubu Koule, přičemž tyto instituce jsou vytvořeny hlavně pro sociálně vyloučené děti.

3.6 Prezentace dat z průzkumu

Cílem této kapitoly je seznámit s výsledky námi realizovaného průzkumu. Náš průzkum je realizován pomocí dvou metod. První část je realizována pomocí polostandardizovaného rozhovoru s dětmi a zaměřením na volnočasové aktivity. Zkoumali jsme tyto oblasti: údaje o respondentech, rodina, volný čas, masmédia, kamarádi a v poslední řadě budoucnost.

3.6.1 Údaje o respondentech

V této části si do tabulky shrneme základní údaje o respondentech. Tedy pohlaví, věk, typ školy a bydliště.

Tabulka 1: Informace o respondentech

značka	pohlaví	věk	typ školy	bydliště
R1	dívka	10	ZŠ	Parlament
R2	dívka	10	ZŠ	Parlament
R3	dívka	10	ZŠ	Parlament
R4	chlapek	11	ZŠ	N-Centrum
R5	dívka	12	ZŠ	N-Centrum
R6	chlapek	13	ZŠP	Parlament
R7	dívka	11	ZŠ	N-Centrum
R8	dívka	11	ZŠP	Parlament
R9	chlapek	12	ZŠ	N-Centrum
R10	dívka	10	ZŠP	Parlament
R11	dívka	11	ZŠ	Parlament
R12	dívka	12	ZŠ	Parlament
R13	chlapek	11	ZŠP	Parlament
R14	chlapek	11	ZŠ	Parlament
R15	chlapek	10	ZŠ	Parlament
R16	chlapek	10	ZŠ	Parlament
R17	chlapek	12	ZŠ	Parlament
R18	dívka	10	ZŠ	Parlament
R19	dívka	11	ZŠP	N-Centrum
R20	chlapek	13	ZŠ	N-Centrum

3.6.2 Rodina

Kolik mají respondenti sourozenců ?

V této části nás zajímalo, kolik mají respondenti sourozenců, jestli jim tento počet vyhovuje, nebo je to hodně, nebo naopak málo.

Respondetka má v současné době 5 sourozenců, za chvíli se ji narodí další, ale tento počet ji vyhovuje.

R1: „6, ale mamka teď čeká ještě jedno, tak nás bude sedm, ale nepřijde mi to moc. Akorát je blbý, že musím hodně často malý hlídat, to mi vadí.“

Oproti tomu další respondent má stejný počet sourozenců, ale množství mu nevyhovuje.

R20: „Nás je doma moc, je nás 7, naši na nás nemaj moc času.“

Jiná respondentka dokonce ani nevyrůstá se svými sourozenci, ani ji nevychovávají rodiče, ale prarodiče.

R7: „2. Ale nebydlím s nima, bydlím s babičkou a dědou, protože jsem u nich zvyklá. Vychovala mě babička, né máma. Takže se s nima nestýkám.“

Jeden respondent má problém s tím, spočítat, kolik má sourozenců.

R16: „4, ne teda 3. Počkej jako brácha a ségra, tak to 3.“

Jedné respondentce by vůbec nevadilo, kdyby měla další sourozence.

R19: „Jednoho, ale chci jich mít spoustu.“

To, jak sociálně vyloučené dítě bude pohlížet na své sourozence je dáno několika faktory. Velikou roli zde hraje ten fakt, že všechny rodiny respondentů žijí v malých bytech. Jedná se často o 2 nebo 3 místnosti, ve které žije např. 9 lidí. Žádný z členů těchto domácností nemá dostatečné soukromí, což se příkladně u dětí projevuje tím, že nemají klid na školní přípravu. Mladší sourozenci jim také často berou a ničí věci.

Další fakt který zde působí je ten, že starší děti musí hlídat své mladší sourozence, v případě, že rodiče potřebují něco vyřídit na úřadech nebo někde jinde. Děti tak tedy mají z větší části omezené své volnočasové aktivity.

Děti často mrzí, že jim rodiče nevěnují dostatečnou pozornost. |Je to zcela logické, protože pokud má někdo např. 7 dětí je velice obtížně rozdělit svou pozornost

tak, aby žádné z dětí nebylo ochuzeno. V těchto sociálně vyloučených rodinách to většinou funguje tak, že rodiče se nejvíce věnují nejmenšímu dítěti.

Tráví děti svůj volný čas také s prarodiči ?

Zde nás zajímalo, jestli děti tráví svůj volný čas s prarodiči, případně kde prarodičové bydlí. Jaká je náplň volného času, které dítě se svými prarodiči stráví.

Velká část respondentů tráví svůj volný čas s prarodiči

R6: „No jasně, někdy za nima zajdu, třeba o prázdninách. Bydlej na holobytě, tak to mám docela kousek.“

Někteří respondenti tráví svůj volný čas s prarodiči, ovšem ne tolik, protože je dělí větší vzdálenost.

R11: „Ano. Třeba hrajeme Člověče nezlob se. Babička s dědou bydlej v Náchodě a jezdíme tam autem s tátou, a nebo někdy vlakem.“

Jiná respondentka vzhledem k veliké vzdálenosti své prarodiče v podstatě nenavštěvuje.

R17: „Ne, protože babička bydlí v Náchodě. A další babička bydlí v Praze ale málokdy tam jezdím.“

Jiný respondent se s dědečkem nestýká, protože rodiče mají mezi sebou finanční rozepři.

R4: „Babičky nemám, protože mi umřely. A děda je hroznej parchant, protože jsme mu půjčili 500 Kč, a on slíbil, že nám to do týdne vrátí, ale ještě nám nic nevrátil. A my jsme se ho ptali, jestli nám půjčí alespoň ty 200 Kč a on nám řekl, že nemá a přitom je měl! A asi je půjčil někomu jinému.“

Několik respondentů nenavštěvuje prarodiče z toho důvodu, že k nim nemohou jít sami, a v případě, že jsou u prarodičů s nimi volný čas netráví.

R13: „Ne. Bába bydlí na mlíkárně, ale moc tam nechodím, sám tam nejdu, protože tam nemůžu jít sám. Ale jdu tam někdy s klukama který jsou starší nebo tak. No a s klukama tam děláme salta.“

Hodně respondentů své prarodiče navštěvuje, ale jsou to povětšinou ti, kteří mají své prarodiče blízko, např. dítě bydlící na Parlamentě má své prarodiče blízko, jelikož bydlí na holobytě (N-centrum), tak jej tam rodiče pustí samotného.

Jiní respondenti mají prarodiče dál, a to až už v České Lípě, nebo v jiném vzdálenějším městě. V případě, že bydlí prarodiče v jiném městě, nastává problém s dopravou. Lidé žijící v sociálním vyloučení, jejichž jediný příjem jsou sociální dávky, si nemohou dovézt dojíždět ke svým rodičům pravidelně. Často se ale také stává, že nejsou schopni se do daného místa k rodičům dopravit hromadnou dopravou, tak jsou zcela závislí na osobní přepravě.

Je také patrné, že z důvodu finanční tísně sociálně vyloučených lidí, přestávají mít styky se svými rodiči.

3.6.3 Volný čas

V této části se budeme zbývat několika otázkami zaměřenými na volný čas dětí, jak ho tráví, kde ho tráví a kde je baví trávit více volný čas.

Preferují děti volnočasové zařízení nebo ne ?

Velká část respondentů tráví volný čas raději v jednom ze svých volnočasových zařízení.

R4: „Nejradši jsem tady v klubovně, tady je to nejlepší.“

Jiný respondent více než volnočasové zařízení preferuje sledování televize.

R14: „Radši sem doma se koukám na televizi na Disney channel.“

Další z respondentů vyjádřil názor, že je raději když mu nikdo nic nepřikazuje.

R10: „No, jsem radši venku s kamarády, protože tam mi nikdo neříká, co mám dělat.“

Je zcela jasná převaha toho, že děti tráví volný čas raději ve volnočasovém zařízení. V každém mají náplň práce, mohou určitým způsobem strávit odpoledne. Také si myslíme, že děti jsou rády když se jim někdo z dospělých věnuje, protože doma toto z důvodu více sourozenců příliš často nezažívají.

Co dělají děti ve volném čase pokud nejsou v žádné volnočasové instituci ?

V této části se zaměřujeme na to, jak tráví děti čas, pokud na ně nikdo nedohlíží a pokud si program mohou vytvářet samy. Je to tedy tehdy, pokud nejsou v žádném volnočasovém zařízení.

Více respondentek tráví svůj volný čas venku s kamarádkami a věnují se převážně hraní her.

R3: „Jsem venku, jdu pro holky, hrajeme vybiku, kloužeme se, a tak, no.“

Chlapci mají podobnou náplň trávení volného času, jen jsou více zaměřeni na chlapecké sporty.

R13: „Hraju fotbal, vyvádím venku s holkama, hrajeme na honěnou, ale jako i s klukama a tak. S klukama hrajeme páku. A když sem doma, tak asi nic. Třeba úkoly do školy nedělám a neučím se. A taky děláme doma ty, salta.“

Další z respondentek navštěvuje ve volném čase knihovnu.

R12: „Jsem v knihovně ve městě, tam si půjčuju knížky, nebo jsem na internetu, a hraju tam hry. Tam mě to baví. Jako hlavně v té knihovně a taky moc ráda čtu.“

Jeden z respondentů tráví volný čas jediné pohybovými aktivitami.

R14: „Dělám salta.“

Jedna respondentka by uvítala zábavnější náplň volného času.

R18: „Jsem doma a nudím se.“

Jiný respondent je ve volném čase převážně doma a hraje si sourozenci nebo sleduje televizi.

R9: „Tak hlavně jsem doma, a hraju si s ostatními sourozencema, hlavně s bráchama. Nebo taky koukám na televizi a tak.“

Děti ve svém volném čase hrají převážně hry a to venku. Tráví svůj volný čas se svými kamarády, se kterými hrají hry. Někteří respondenti by také uvítali změnu v trávení volného času, kdy by měli smysluplnou náplň, např. zájmové kroužky.

Co nejvíc baví děti dělat ve volnočasovém zařízení ?

Děti do obou zařízení chodí za nějakým účelem. Něco je zde baví, něco méně. My se pokusíme zmapovat to, co děti baví ve volnočasových zařízeních dělat.

Veliká část respondentů sleduje filmy.

R11: „Koukat se na filmy, teď třeba koukáme na Scary movie.“

Další respondentku baví pohybové aktivity a společenské hry.

R4: „Tancování a jak hrajeme hry. A hry všelijaký, nejvíc Twister, Člověče nezlob se, Dáma.“

Hodně respondentů se shoduje na tom, že je nebaví se učit a připravovat do školy.

R10: „Strašně mě nebaví se učit a připravovat si věci do školy což tady musíme dělat.“

Chlapci se shodují na tom, že rádi hrají stolní fotbálek a také je baví pohybové aktivity.

R14: „Ty salta a hrát ten fotbálek.“

Další respondent čas ve volnočasovém zařízení vyplňuje také počítačem.

R17: „Počítače. Třeba na Facebooku.“

Děti jsou zde zaměřené především na sportovní a pohybové aktivity. Zároveň velice rády také mezi sebou soupeří a soutěží, což si vysvětlujeme počtem dětí v rodinách, kde jsou v podstatě také zvyklý mezi sebou soupeřit. Značnou oblibu u dětí mají také společenské hry, např. Člověče nezlob se, atd.

Hodně respondentů označilo, že je nebaví se připravovat na vyučování, což musí dělat v klubovně Paramisa povinně, zatímco v klubu Koule mají jenom každý pátek doučování.

Dá se říci, že v tomto ohledu se příliš neliší od svých vrstevníků.

Chodí děti na zájmové kroužky ?

Bude nás zajímat, zda chodí děti na zájmové kroužky nebo nechodí a v případě že chodí tak kam. Součástí bude také graf, kde bude znázorněn počet respondentů kteří chodí na zájmové kroužky a ty kteří na žádné zájmové kroužky nechodí.

Převažující část respondentů žádné volnočasové aktivity nenavštěvuje, ale chtěla by.

R3: „Ne, ale chtěla bych někam chodit.“

Několik respondentů navštěvuje různé volnočasové aktivity.

R5: „Chodím na karate a to je na Špičáku, v pondělí a ve čtvrtek a je to zdarma.“

R11: „Jo, na výtvarnej k paní učitelce do školy. No, hlavně tam kreslíme, teď jsme dělali čepice. Ale jinak jako vyrábíme všechno možný.“

Další respondent docházel dokonce na kroužky dva, ale jelikož otec nebyl spokojen s organizací, tak v současné době nedochází nikam.

R4: „Chodil sem na výtvarný, a taky na fotbal. Ale na fotbal už nechodím, protože když byl táta na jednom z našich zápasů, tak zjistil, že když nám měli dávat peníze ty, co jsme vyhráli, tak je nedali nám, ale našemu trenérovi. My jsme si za ty peníze mohli koupit nový dresy, chrániče a kopačky ale nic z těch peněz jsme nedostali, tak mě táta odhlásil.“

Jeden respondent docházel na počítačový kroužek.

R17: „Jo, chodil jsem sem na psaní všema deseti na počítači, ale nechodili tam žádný kamarádi, tak jsem přestal.“

Jeden respondent dokonce vyjádřil názor, že není kam docházet na kroužky, protože všechny zájmové kroužky jsou nad finanční možnosti rodiny.

R18: „Nee a kam. Není kam, všude je to strašně drahý ty kroužky.“

Zájmové kroužky jsou pro sociálně vyloučené děti problém. V první řadě je problémem vysoká finanční náročnost takovýchto kroužků, ve druhé řadě na kroužky nechtějí docházet sami bez kamarádů.

Jezdí děti někam na výlety ?

V rámci trávení volného času jsme u respondentů také zjišťovali, jestli tráví svůj volný čas tím, že jezdí někam na výlety a to zcela bez ohledu na to s kým.

Děti jezdí na výlety, ale většinou pouze s klubovnou Paramisa nebo nízkoprahovým klubem Koule.

R3: “Jasně, třeba s klubovnou jsem byla v tom Dinoparku v Liberci a taky v bazéně.”

R13: „Ne, jo, s klubem. Třeba jsme spali v Pekle, měli jsme spacáky a neměli jsme stany, to bylo super!“

Jiná respondentka chodí nebo jezdí na výlety se školou, ale i s volnočasovým zařízením.

R12: „Jo. Se školou. A někdy taky s klubem. Předtím jsme byli na Ralsku, na tý Panně, no Spící panně. Chodím taky na ty nocovky. Ale tam se vybíraj děti. Podle toho, kdo chodí a jak se kdo chová.“

Další respondent využívá nabídky výlety s organizací Člověk v tísni.

R4: „Ano, s panem Čížmarem, a taky s klubovnou. S Člověkem v tísni jezdíme do Děčína, do bazénu a tam je to fakt supr! Ale tady s tou školkou jsme byly taky na tom kolském hřišti.“

Jeden z respondentů si uvědomuje, že na výlety s volnočasovým zařízením mohou jezdit jenom ty děti, které dochází pravidelně.

R6: „Jo, někdy se klubovnou, ale to moc často není, protože sem nechodím moc pravidelně, spíš jak se mi chce. A na výlety můžou jezdit jen ty co choděj pravidelně.“

S dalším respondentem chodí vy výlety jeden z prarodičů.

R7: „Jo, chodíme i jezdíme. Chodíme třeba s babičkou na houby do lesa a tak, no.“

Jiný respondent pojedí na soustředění se zájmovým kroužkem na který dochází.

R16: „S karatem, do Lindavy, tam se budeme učit v lese. To bude někdy v létě o těch prázdninách.“

Jak je z našeho výčtu zřejmé, většina respondentů jezdí na výlety pouze díky volnočasovému zařízení do kterého dochází. U obou zařízení je podmínkou účasti na výletě pravidelná docházka. Děti jsou tedy motivováni k tomu, aby do těchto zařízení pravidelně docházeli, a jsou si vědomi toho, že pokud docházet budou a budou se chovat slušně, budou z toho mít výhody.

Z důvodu omezených finančních prostředků pořádají volnočasová zařízení výlety do blízkého okolí, kam je možnost dostat se pěší chůzí. V případě, že je to výlet dražší, např. Do Liberce do Dinoparku, kam se musí z České Lípy dopravit, je nutný souhlas rodičů a finanční spoluúčasti rodičů minimální částkou, např. 20 Kč.

Je zde také patrná iniciativa organizace Člověk v tísni, která pořádá pro děti ze sociálně vyloučených lokalit výlety. Zde ale není podmínka docházky, spíše záleží na uváží terénní sociální pracovnice, která do lokality dochází.

Na velkou část výletů se děti také dostávají se školou, ale to většinou jen v případě, že výlet není příliš drahý, v opačném případě děti zůstávají doma.

3.6.4 Masmédia

Co sledují děti v televizi ?

Děti sledují většinou seriály a preferují akční filmy a horory.

Děvčata preferují filmy výhradně s dívčí tematikou.

R12: „No a ráda koukám na Nespoutaný anděl, Sabrina mladá čarodějnice, Chůva k pohledání.“

R18: „Nó, pořád! Na pohádky, na Hannah Montanu, na nějaký parodie.“

Chlapci si zase vybírají filmy, kde jsou hlavními postavami mužští hrdinové.

R4: „Jasně. Tuhle jsem koukal na X-mena, zajímalo mě, jak to skončí a skončilo to dobře.“

Někteří respondenti označily jako své oblíbené filmy horory

R6: „Jo, koukám na ní skoro pořád, třeba když je venku hnusně, nebo tak. Bavěj mě filmy, třeba horory, ty mám rád.“

Jiná respondentka zase horory , protože má po shlédnutí filmu strach.

R8: „No, nejvíc mě bavěj takový ty napínavý filmy, jen si nemůžu teď vybavit žádný název. Ale nemám ráda horory, protože se potom bojím.“

Jedna respondentka se ráda kouká na filmy a seriály s detektivní tematikou.

R5: „Na filmy, třeba takový ty detektivky. Třeba Los Angeles.“

A co dělají děti na internetu ?

Hodně respondentů má několik možností, kde chodit na internet. Zajímalo nás tedy, co dělají na internetu. Jaká je jejich náplň pokud jsou na internetu.

Valná část respondentů tráví volný čas tím, že na internetu hrají hry nebo jsou na sociální síti.

R7: „No spíš hledáme písničky, nebo hraju nějaký hry. Někdy jsem taky na Facebooku, tam je to fajn, jak si tam komentujeme fotky, to mě baví.“

Další respondentka má podobnou náplň jako většina, ale ještě si hledá informace do školy.

R12: „Jsem na Facebooku, třeba jsem taky hledala věci do školy, třeba kdy se narodil Karel IV. A taky nějaký hry někdy hraju, spojování, pexeso, vaření.“

Oproti tomu další respondent pokládá vyhledávání věcí do školy za promarněný čas.

R9: „No vždycky tam hrajem nějaký hry a nebo koukáme na videa. Třeba věci do školy si tam nehledám vůbec, to je ztráta času.“

Další respondent se těší na to, až bude svůj účet na sociální síti.

R13: „Třeba až budu mít Facebook, tak budu pořád jenom tam. Na to se fakt těším!“

Jiná respondentka většinu času na internetu komunikuje s příbuznými na sociální síti.

R19: „No, třeba ve škole můžeme chodit na internet, tak si tam píšu s bratrancem a sestřenicemi. Ale s nikým jiným ani moc ne.“

Veliká část respondentů tráví volný čas také na Facebooku, kde ale opět narážíme na sociální vazby. Píší si tam buď s dětmi kteří bydlí ve stejné sociálně vyloučené lokalitě, nebo se svými příbuznými.

Děti dělají na internetu to, co většina dětí jejich věku, tzn. že hrají hry, pouští si videa na Youtube a baví se svými kamarády a vrstevníky na sociální síti Facebook.

Málokdo s dětí si vyhledává věci do školy, někteří to dokonce pokládají za ztrátu času., což si vysvětlujeme především tím, že hodně dětí nemá k internetu přístup z domova a nedostanou se na něj tak často, takže pokud už na internetu jsou, dělají tam to, co jim přijde zábavné.

3.6.5 Kamarádi

Kde kamarádi bydlí ?

Jedna z charakteristik sociálního vyloučení je omezení sociálních kontaktů pouze na lidi, kteří žijí také v sociálním vyloučení. Zajímalo nás tedy, kde přátelé našich respondentů bydlí.

Drtivá část našich respondentů má sociální kontakty ve svém volném čase pouze s dětmi, které jsou také sociálně vyloučené.

R2: „Noooo, tak většina z nich bydlí na Parlamentě.“

R11: „Jenom na Parlamentě.“

Jedna dívka má zase kamarády kteří bydlí jenom v městských bytech, a ne-kamarádi se s těmi, co bydlí v N-centru.

R19: „No, nejvíc se bavím s těma v Parlamentě, na holobytě jsou ty děti takový nějaký divný, no nevím proč.“

Jiná respondentka bydlící v N-centru má zase přátele jen z N-centra.

R7: „Jo, docela jo. Ale spíš jsem jen tady na holobytě, protože na Parlament mě bába nechce pouštět.“ T: „Proč tě tam nechce pouštět?“ R: „Protože je to daleko.“

Jeden respondent má kamarády i z jiných, vzdálených částí České Lípy

R13: „Na Severu, na Ladech, na Parlamentě, na holobytě.“

Další z respondentů má jenom jednoho kamaráda, který bydlí na vzdáleném sídlišti.

R20: „No Batoš na tom Severu. Jinak se tady s nikým moc nekomarádím.“

Jak je tedy z předchozího textu patrné, drtivá většina respondentů je uzavřena v sociální síti sociálního vyloučení. Děti mají kontakty hlavně s dětmi žijících v sociálně vyloučené lokalitě.

Někteří respondenti mají také přátele v jiných částech města Česká Lípa. Tyto kamarády znají většinou ze školy. Ale z důvodu veliké vzdálenosti mezi místy (cca. 40 minut pěší chůze), nemohou tyto kamarády ve svém volném čase navštěvovat, takže se musí „spokojit“ s dětmi, které žijí poblíž.

Je zvláštní, že jednu respondentku nechce babička pouštět z N-centra za dětmi na Parlament. Toto si můžeme vysvětlit jenom tím, že se o ní babička bojí, jelikož po cestě (která trvá pěší chůze cca. 10 minut) by dívka musela několikrát přecházet přes silnici, která ale není příliš frekventovaná.

Jak tráví svůj volný čas s kamarády ?

V této části jsme zjišťovali, jak děti tráví svůj volný čas s kamarády venku. Jestli se opravdu bezcílně potulují po ulicích nebo mají náplň.

Většina děvčat tráví svůj volný čas posloucháním písniček, focením se na mobilní telefony a hraním her.

R2: „Hrajeme si na pikolu, na babu, třeba si hrajeme že si lezem na záda a chodíme tam a zpátky. Pak taky bereme telefony ven na dvůr, posloucháme písničky, fotíme se a hrajeme hry.“

R19: „No, zpíváme třeba nebo s holkama tancujeme.“

Chlapci se ve volném čase zaměřují spíše na sportovní využití jejich volného času.

R4: „Ke škole na hřiště, a někdy jdeme i na stadion. Hrajeme si buď když někdo přinese míč, tak s míčem, ale někdy si taky přineseme hokejky a ptáme se nějakých třetáků nebo čtvrtáků jestli sis náma zahrajou a vždycky někdo vyhraje. Potom hrajeme třeba basket. Ale vždycky jenom sportujeme.“

Jiný respondent zase uvádí, že jej rodiče nechťejí nikam pouštět, protože mají strach z rasově motivovaných útoků.

R6: „Většinou nás rodiče nechťejí nikam pouštět, protože se o nás boje, že by nás přepadli skinheadi.“

Jinému chlapci se líbí když může zlobit holky.

R20: „Házíme kameny na zeď, kopeme si s míčem, zlobíme holky, furt je pošťujeme, a oni pak jecej a nadávaj nám.“

Dá se říci, že tato otázka byla jedna ze základních otázek naší bakalářské práce. Snažili jsme se, abychom ukázali, jak tráví sociálně vyloučené děti svůj volný čas, konkrétně ten, který si vytváří sami.

Děti rády tráví svůj volný čas různými pohybovými aktivitami, a to jak se sportovním zaměřením, tak se zaměřením na pohybové hry.

Děvčata mají typické dívčí zájmy, jako jsou povídání si s kamarádkami a focení se. Případně taky rády nacvičují nové tance a zpívají. Tyto děti mají pohybové nadání a velice dobrý rytmus, což vede k tomu, že se jim v této oblasti velmi daří a také je to velice baví.

Někteří rodiče mají ale také strach pouštět děti někam samotné, protože by se mohly stát obětí rasově motivovaných útoků. Toto si vysvětlujeme tím, že většina rodičů své děti nikam nevodí a děti jsou v tomto ohledu velice samostatné.

Z poslední výpovědi je patrné, že děti nemají dostatek podnětů ve svém volném čase a tak jej tráví velice smysluplně.

3.6.6 Budoucnost

Čím by chtěly děti být až vyrostou ?

V poslední námi zjišťované oblasti nás zajímalo, by děti chtěli v životě dělat, případně čím by chtěly být.

Většina z dívčích respondentek chce mít umělecké zaměstnání.

R18: „Tou herečkou, zpěvačkou nebo tak, no.“

Chlapci zase touží po tom stát se policistou.

Jeden respondent se chce stát policistou, aby mohl využívat násilí.

R15: „Policajtem abych všechny domlátil a postřílel.“

Jeden respondent by své vyučení použil k odstěhování z lokality.

R13: „No, chtěl bych být zedníkem, abych si mohl postavit vlastní barák a odstěhovat se odsud.“

Jedna respondentka si uvědomuje náročnost povolání prodavačky

R5: No, asi bych chtěla být prodavačkou, ale nevím, no. Máma se šla vyučit prodavačkou, ale pak zjistila, že je to těžký, že musí umět všechny druhy ovoce a zeleniny. T: „A dokončila to“ ? R: „Ne, nedokončila, protože když jí bylo 17 let, tak otěhotněla.“

Jedna z respondentek chce zkusit přijímací zkoušky na 4-leté gymnázium.

R11: „Já chci jít na gympl, už jsem tam mohla jít od 6. třídy, ale paní učitelka mi řekl chvíli před přijímačkama, tak jsem tam nešla, protože bych se to všechno nestihla naučit. Ale potom chci jít na vejšku a stát se ekonomkou.“

Velice potěšující je ten fakt, že každé dítě uvedlo minimálně jedno povolání, které by chtělo dělat až vyrostě. Žádný z respondentů tedy neřekl, že by chtěl žít jako jeho rodiče, tedy být závislý na sociálních dávkách.

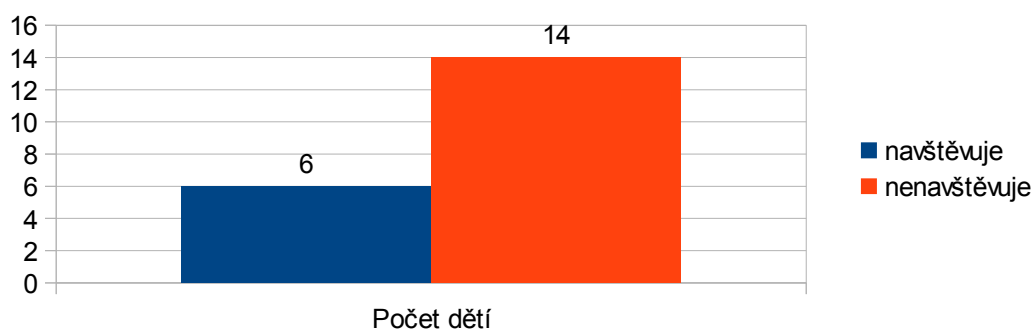
Je zde ale veliký problém a tou je motivace. Motivace dítěte k tomu, aby se učilo, aby se tedy jednou mohlo připravovat na profesi, kterou chce vykonávat je složitá. Rodiče respondentů mají ve většině případů základní vzdělání, případně několik z nich je vyučeno. Nejvíce nás potěšila respondentka, která se chce hlásit na 4-leté gymnázium a poté chce jít na vysokou školu a pracovat v ekonomickém úseku.

3.6.7 Vyhodnocení dotazníku

Dotazník byl vytvořen na základě zjištění, že 70% dotázaných respondentů nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Zbylých 30% v současné době kroužek navštěvuje. Myslíme si, že 70% respondentů je poměrně vysoké číslo a bylo by vhodné, kdyby se zmapovalo, jaké typy kroužků by chtěli respondenti navštěvovat. Z těchto přání respondentů by se také dala sestavit nabídka zájmových činností, které by ovšem byly bezplatné.

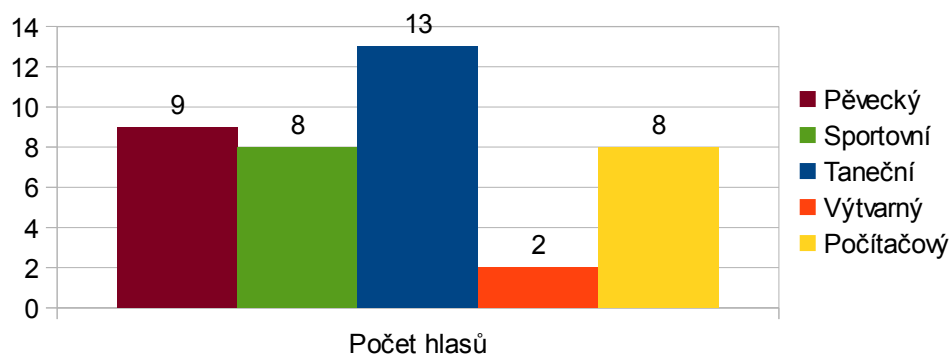
Dotazník byl tvořen stejnými respondenty jako výše uvedený rozhovor.

V rámci průzkumu jsme chtěli zjistit, jaké typy zájmových kroužků by chtěly respondenti navštěvovat. Dotazník byl provedena u stejných respondentů a to na základě zjištění z rozhovorů, že většina respondentů v současné době nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Přesné znění rozhovoru (Příloha č. 3 – Dotazník pro děti).

Graf 1: Docházka na zájmové kroužky

Součástí dotazníku byly pouze dvě otázky, v první otázce zaškrtno 2 z 5 možností, která se týkala typu zájmové činnosti, na kterou by chtěl respondent docházet. Ve druhé mělo dítě na výběr ze třech možností, a mělo se pro jednu z toho rozhodnout, přičemž toto byla otázka to, jak často by byli ochotni daný kroužek navštěvovat.

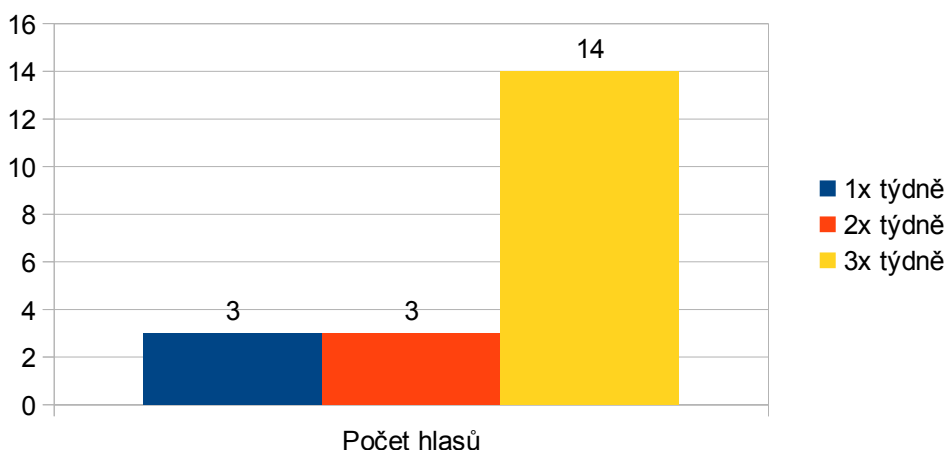

Graf 2: Vyhodnocení kroužků

Mezi respondenty byl největší zájem o kroužek taneční (13 hlasů) a kroužek pěvecký (9 hlasů). Stejný počet získali kroužky sportovní (8 hlasů) a počítačový (8 hlasů). Nejméně hlasů získal kroužek výtvarný (2 hlasy).

V podstatě se dá říci, že jsme takovýto výsledek očekávali, jelikož respondenti mají v krvi rytmus a od přírody je to táhne k tanci a zpěvu. Počítačový kroužek je pro děti atraktivní především tím, že většina z nich počítač doma nemá, proto by to pro ně bylo takové vytržení ze stereotypu a něco nového. Navíc nutno připustit, že znalost počítačů je v dnešní době nezbytná pro další uplatnění.

V následujícím grafu jsou znázorněny odpovědi respondentů na otázku, jak často by chtěly kroužek navštěvovat ?

Graf 3: Četnost kroužků

Nejvíce respondentů by chtělo na kroužky docházet 3x týdně (14 hlasů), další možnosti 2x a 1x týdně (každý 3 hlasy).

Dle grafu je tedy vidět, že děti by uvítaly docházku do zájmového kroužku, kam by byly ochotny docházet 3x týdně. Zbývá nám ale otázka, jak dlouho by jim toto nadšení vydrželo.

3.7 Ověřování platnosti předpokladů

Pro splnění cíle naší práce byly stanoveny dva předpoklady.

Předpoklad 1 zněl:

Respondenti se v rámci volnočasových aktivit stýkají s minoritní společností více než s majoritní.

K vyhodnocení tohoto předpokladu byla použita metoda kvalitativního šetření, Za pomoci metodologického přístupu tzv. polostadardizovaného rozhovoru se 20-ti respondenty. Konkrétní skupina respondentů je popsána v Kapitole 2.14.1 Údaje o respondentech.

Na tento předpoklad byla respondentům předkládána otázka: „Kde bydlí kamarádi, se kterými trávíš volný čas ?“ jelikož vycházíme z předpokladu, že pro každého jsou primární ty vazby, které má ve svém volném čase a nikoliv v žádné instituci. Žádné z dětí neuvedlo, že tráví svůj volný čas s kamarády ze školy.

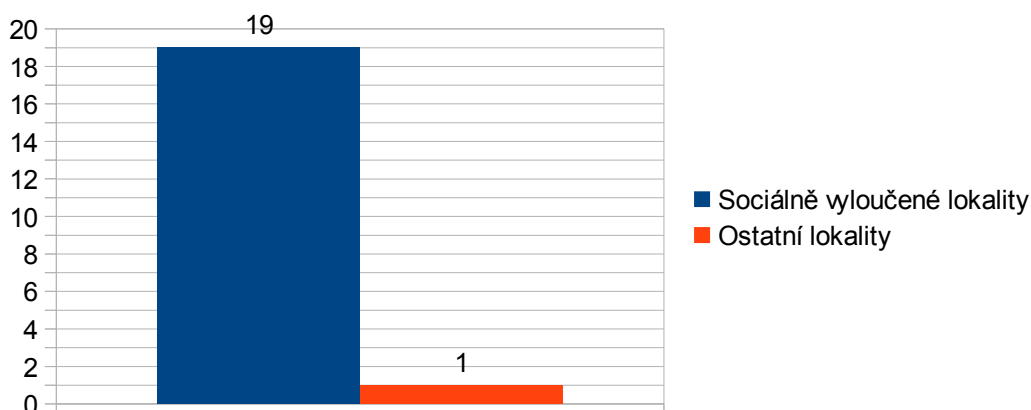
Pro lepší a jasnější přehlednost jsme uvedli získaná data do grafického zpracování. Nejde ovšem říci, že odpovědi respondentů byly jednoznačné. Z většiny odpovědí se dá usuzovat, že děti tráví volný čas hlavně s dětmi z místa bydliště, což je tedy buď lokalita Parlament nebo N-Centrum. Jen jeden respondent se vyjádřil následovně:

R20: „No Batoš na tom Severu. Jinak se tady s nikým moc nekamarádím.“

Zbytek respondentů odpovídal podobně jako tato respondentka:

R6: „No na Parlamentě a na holobytě. S těma chodím ven nejčastěji.“

Děti pod pojmem holobyt myslí N-Centrum.

Graf 4: Omezené sociální kontakty

Na tento předpoklad tedy vyplývá z odpovědí našich respondentů jasná odpověď. Předpoklad který jsme určili je **správný** a tedy **platný**. Děti opravdu v rámci svých volnočasových aktivit tráví volný čas pouze s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit. Tento předpoklad byl zjišťován pouze na oblast volného času který respondenti netráví v žádné instituci, ale vytváří si jej sami. Obě námi uvedené instituce (tedy klub Koule a klubovna Paramisa) jsou primárně určeny pro sociálně vyloučené děti, tudíž je zde vazba sociálních kontaktů v podstatě předem dána.

Předpoklad č. 2 zněl:

Respondenti dávají přednost aktivitám institucionálním než neinstitutio-nálním.

Tento předpoklad byl vyhodnocován u stejného vzorku respondentů. Všichni respondenti dochází do volnočasového zařízení. Tento předpoklad byl vytvářen za účelem toho, abychom zjistili, jakému typu aktivit dávají děti přednost. Zda jsou raději v určité volnočasové instituci nebo si vytvářejí volný čas sami.

Pro zjištění tohoto předpokladu byla respondentům předkládána otázka : „Kde trávíš svůj volný čas raději – v klubu/klubovně nebo někde jinde ?“ Obecně v této otázce a předpokladu chceme zjistit, kde děti tráví svůj volný čas raději, zda v instituci nebo mají raději, když si mohou volný čas naplánovat podle sebe a dělat si co se jim líbí.

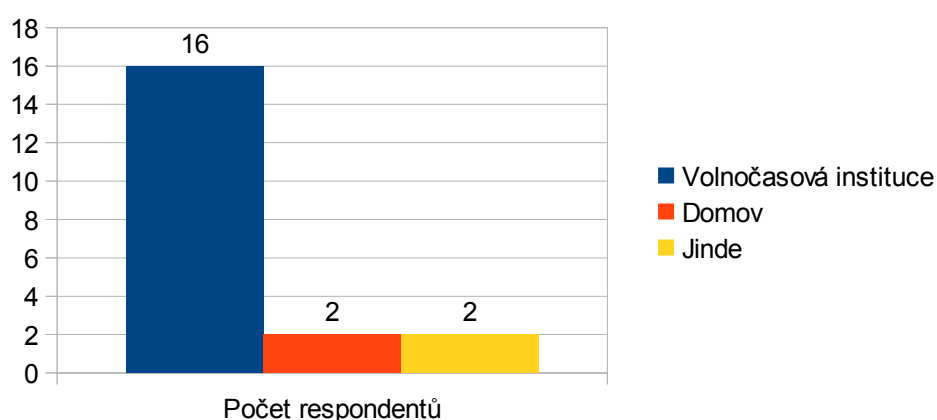

Odpovědi respondentů byly zaměřeny na 3 místa. Buď jsou rádi ve volnočasovém zařízení, doma a nebo venku s kamarády. Největší část respondentů uvedla jako své oblíbené místo právě volnočasovou instituci.

R4: „Nejradši jsem tady v klubovně, tady je to nejlepší.“

Oproti tomu dalšímu respondentovi se nelíbí to, že v instituci musí někoho poslouchat.

R10: „No, jsem radši venku s kamarády, protože tam mi nikdo neříká, co mám dělat.“

Graf 5: Preference respondentů

Aby bylo potvrzení či vyvrácení předpokladu zcela jasné, nabízíme jednoduchý graf.

Z grafu je tedy zcela patrné, že je náš předpoklad zcela **platný**. Sociálně vyloučené děti navštěvující volnočasovou instituci tráví svůj volný čas raději ve volnočasovém zařízení (buď klubovna Paramisa nebo nízkoprahový klub Koule).

Závěr

Tématem naší bakalářské práce byly volnočasové aktivity sociálně vyloučených dětí. Vymezení tématu je poměrně široký pojem. Pro lepší vyjasnění našeho záměru slouží cíl naší bakalářské práce. Cílem bakalářské práce je charakterizovat problematiku sociálního vyloučení a volnočasové aktivity.

V rámci vytváření bakalářské práce bylo naše největší úskalí odborná literatura. Většina odborné literatury se specializuje pouze na romské děti, nikoliv na sociálně vyloučené děti. Je velmi málo zdrojů, která mapují právě ony volnočasové aktivity v kontextu sociálně vyloučeného dítěte.

Metoda zpracování naší bakalářské práce vychází převážně z pracovního zaměření, které je zaměřeno právě na sociálně vyloučené děti a trávení jejich volného času. Jako první část bylo vymezení zkoumané oblasti, poté nashromáždění množství odborných informací, jak z dostupné literatury, tak z dostupných internetových zdrojů.

Jako technika vypracování naší bakalářské práce byla četba a poté vypisování konkrétních pasáží a informací, které jsme pokládali za důležité.

Na základě vyhodnocení našeho průzkumu jsme zjistili, že sociálně vyloučené děti tráví svůj volný čas hlavně s příslušníky minoritní skupiny do které samy patří. V podstatě nemají děti ve svém volném čase jiné sociální vazby. Za další jsme také zjistili, že děti ve svém volném čase dávají přednost volnočasovému zařízení a to bez rozdílu toho, jestli je to klub Koule nebo klubovna Paramisa.

Pokud bychom hovořili o přínosu naší bakalářské práce, musíme se zaměřit na dvě části – přínos do teorie a přínos do praxe. Pokud se jedná o teorii, domníváme se, že náš přínos tkví převážně v dávání do kontextu dva pojmy: sociální vyloučení a dítě. Dítě které žije v sociálně vyloučené rodině má svá specifika oproti majoritní skupině dětí, ale také vzhledem k soc. vyloučeným dospělým. Doufáme, že se nám podařilo pojem sociálně vyloučené dítě blíže specifikovat. Přínosem pro praxi bylo bližší zmapování volnočasových aktivit sociálně vyloučených dětí. Se zaměřením na to, jak tento typ dětí tráví svůj volný čas. Přínos pro praxi je specifický, jelikož byl průzkum prováděn pouze ve městě Česká Lípa, konkrétně v sociálně vyloučené lokalitě Dubice. Na základě námi zjištěných výsledků se domníváme, že by bylo vhodné, kdyby se praxe na základě námi

zjištěných výsledků, ubírala převážně k tomu, aby děti byly více začleňovány do majoritní společnosti a aby nízkoprahová zařízení neměla jako svou cílovou skupinu pouze děti ze sociálně vyloučených lokalit. Na základě druhé zjištění navrhuje, aby rodina (a to jak užší tak širší), spolupracovala s volnočasovými zařízeními, jelikož respondenti do těchto zařízení velice rády docházejí. Zvýšila by se tak vzájemná soudržnost a motivace jak dětí tak dospělých.

Návrh opatření

První předpoklad jsme na základě provedeného průzkumu potvrdili. Bylo tedy zjištěno, že se **respondenti v rámci volnočasových aktivit stýkají více s minoritní společností než s majoritní.**

Na tento návrh máme dvě opatření.

1. V rámci provedené analýzy zařízení jsme zjistili, že obě volnočasová zařízení se specializují na sociálně vyloučené děti. Děti zde mají sociální vazby pouze s ostatními dětmi, které jsou taktéž sociálně vyloučené. Aby se dalo předcházet výše uvedenému potvrzenému předpokladu, je nutné, aby bylo v České Lípě zřízeno centrum volnočasových aktivit, kam by docházely jak sociálně vyloučené děti, tak děti z majoritní společnosti. Nízkoprahový klub Koule je umístěn v objektu Farní charity, která leží na okraji městské čtvrti Dubice, která je pokládána za sociálně vyloučenou oblast.

Myslíme si tedy, že volnočasové centrum by mělo být umístěno v centru města, kam by docházely i děti z majoritní společnosti. Samozřejmostí takového řešení je větší nabídka volnočasových aktivit a programů. Je nutné, aby dítě mělo každodenní kontakt s dětmi z majoritní společnosti a to někde jinde, než ve školním zařízení.

Druhý předpoklad, který byl na základě průzkumu taktéž potvrzen zní: **Respondenti dávají přednost aktivitám institucionálním než neinstitucionálním.**

Často se stává, že pokud má dítě jet na výlet se zařízením je samozřejmě potřeba souhlas rodičů (ať písemný nebo ústní). Rodiče často děti nechtějí na výlety pouštět, protože o ně mají strach, i když zcela neoprávněně. Myslíme si, že je to způsobeno především tím, že rodiče do zařízení docházejí naprosto minimálně, neznají prostředí klubu nebo klubovny, neznají zaměstnance, atd. Bylo by dobré, kdyby se podporovala spolupráce volnočasových aktivit s rodinami klientů. Výborné by bylo zapojení rodičů do činností v klubovně nebo v klubu. Ať už třeba jen tím, že by se pořádaly pravidelné schůzky, kde by se rodičům sděloval program, dělaly se různé výstavy výrobků atd. Jako výborná varianta se nám jeví, kdyby rodiče, například matky vedly případně se podílely na chodu zájmového kroužku, který by se mohl pravidelně odehrávat v jednom ze dvou zařízení.

V dotazníku bylo vyhodnoceno, že děti touží chodit na dva typy zájmových činností, a to na taneční a pěvecký. Domníváme se, že by byla zcela nejlepší varianta, kdyby tyto kroužky zaštiťovali právě rodiče respondentů. Tato varianta by byla jak finančně výhodná, tak by se utužovaly vzájemné vztahy a v poslední řadě by se jistě zlepšily i vztahy rodinné. Respondenti by stále docházeli do volnočasového zařízení, a měly by zároveň pravidelnou volnočasovou náplň.

Seznam použité literatury

ANON, 2013. *KLUB KOULE – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež* [online] [vid. 10.1.2013]. Dostupné z: <http://klubkoule.blogspot.cz/>

ANON, 2009. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. 7.10.2009 [vid. 10.9.2012]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/extremismus-identifikace-zasadnich-problemu-pdf

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, 2012. *Vize a poslání*. In: Agentura pro sociální začleňování [online]. [vid. 27.8.2012]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vize-a-poslani>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, 2012. *Cílové skupiny*. In: Agentura pro sociální začleňování [online]. [vid. 27.8.2012]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/cilove-skupiny>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, 2012. *Rodina a sociálně-právní ochrana dítěte*. In: Oblasti podpory. [online]. [vid. 10.12.2012]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/rodina-a-socialne-pravni-ochrana-ditete>

BROŽ, M., KINTLOVÁ, P., TOUŠEK, L., 2007. *Kdo drží černého petra?* [online]. Člověk v tísni [vid. 27.8.2012]. ISBN 978-80-86961-279.

BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M., 2007. *Cikánská rodina a příbuzenství*. 1. vyd. Plzeň: Dryada. ISBN 978-80-87025-11-5.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A., PÁVKOVÁ, J., 1999. *Pedagogika volného času*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-493-1.

HIRT, J., JAKOUBEK, M., ed., 2006. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.

HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5

HOLEK, J., 2007. *Analýza romských komunit Libereckého kraje*. [online].. Liberec [vid. 10.9.2013]. Dostupné z: http://www.kraj-lbc.cz/public/social/analyza_romskych_komunit_lk_d29248adec.pdf

MPSV, 2012. *Sociální služby*. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 9.5.2012. [vid. 27.8.2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>

MPSV, 2009. *Terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách*. In: Sociální služby [online]. 9.7.2009. [vid. 27.8.2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2317>

MPSV, 2012. *Sociální začleňování*. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 9.5.2012. [vid. 15.8.2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9078>

MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vyd. Praha: Portál. ISBN 978-7367-368-0.

NAVRÁTIL, P., 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-741-8.

SMÉKAL, V., VÁŽANSKÝ, M., 1995. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido. ISBN 80-901737-9-9.

ŠIŠKOVÁ, T., 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-285-8.

ŠOTOLOVÁ, E., 2001. *Vzdělávání romů*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0277-0.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Analýza volnočasových aktivit

Příloha č. 2 – Znění otázek k rozhovoru

Příloha č. 3 – Dotazník pro děti

Příloha č. 1 - Analýza volnočasových zařízení

Jednotlivé body popisují princip fungování jednotlivých zařízení.

1. Zřizovatel
2. Personální obsazení
3. Otevírací doba
4. Lokalizace zařízení
5. Věk klientů
6. Socio-kulturní prostředí klientů
7. Princip fungování zařízení
8. Nabídka volnočasových aktivit
9. Nabídka akcí pro klienty
10. Podpora sociálního začleňování

Příloha č. 2 - Znění otázek k rozhovoru

- 1) Kolik je ti let ?
- 2) Kde bydlíš ?
- 3) Kolik máš sourozenců ?
- 4) Kam chodíš do školy ?
- 5) Máš kamarády ve třídě a kde bydlí ?
- 6) Chodíš na nějaký kroužek a kam ?
- 7) Co děláš ve volném čase pokud nejsi v klubu/klubovně ?
- 8) Kde trávíš volný čas raději, v klubu/klubovně nebo někde jinde ?
- 9) Co tě nejvíc baví dělat v klubu/klubovně ?
- 10) Jezdíš nebo chodíš někam na výlety a s kým ?
- 11) Chodíš na výlety také s rodiči a kam ?
- 12) Na jakém výletě se ti nejvíce líbilo ?
- 13) Trávíš volný čas také s babičkou a dědečkem ?
- 14) Koukáš se ve volném čase taky na televizi ?
- 15) Jaké máš rád/a filmy ?
- 16) Máte doma počítač a internet ?
- 17) Co děláš na internetu ?
- 18) Máš svůj účet na Facebooku ?
- 19) Jakou posloucháš hudbu ?
- 20) Kde můžeš chodit na internet ?
- 21) Chodíš ven s kamarády ?
- 22) Kde kamarádi bydlí ?
- 23) Co děláte když jste spolu venku ?
- 24) Jsou pro Tebe kamarádi důležití a proč ?
- 25) Co je pro Tebe důležité ?
- 26) Čím by jsi chtěl/a být až budeš velká ?

Příloha č. 3 – Dotazník pro děti

1) Na jaký kroužek by jsi chtěl/a chodit kdyby byl zdarma ? **Zakroužkuj dvě možnosti**

- Pěvecký
- Sportovní
- Taneční
- Výtvarný
- Počítačový

2) Jak často by jsi kroužek chtěl/a navštěvovat ? **Zakroužkuj jednu možnost**

- 1x týdně
- 2x týdně
- 3x týdně